

Kostimografija predstave "Tristan i Izolda"

Carić, Toni

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:174882>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO – TEHNOLOŠKI FAKULTET**

**DIPLOMSKI RAD
KOSTIMOGRAFIJA PREDSTAVE
"TRISTAN I IZOLDA"**

TONI CARIĆ – RICO

Zagreb, rujan, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO – TEHNOLOŠKI FAKULTET
ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE

DIPLOMSKI RAD
KOSTIMOLOGRAFIJA PREDSTAVE
"TRISTAN I IZOLDA"

Mentor: doc. art. Paulina Jazvić, ak.slik.

Autor: Toni Carić - Rico

Zagreb, rujan 2017.g.

SAŽETAK

Kostimografija predstave Tristan i Izolda

Tema ovog diplomskog rada je kostimografija predstave Tristan i Izolda, te je izvor informacija za kostimografska rješenja likova srednjovjekovnog romana Tristan i Izolda Josepha Bédiera.

Kreativnom dijelu rada prethodi detaljno istraživanje i prikupljanje informacija blisko vezanih za samu tematiku.

Roman je prepun motiva prerušavanja te će se tako Tristan više puta pretvarati da je netko drugi, bilo to gubavac, svećenik ili luda, kako bi mu bilo dopušteno neometano i javno iskazivanje ljubavi Izoldi. Predstava Tristan i Izolda Dramskog studija mladih Hvar preispituje vječne motive poput ljubavi, izdaje i smrti. Lišenost velikih gesta i tradicionalnog dramskog pristupa nije umanjila jačinu dramskih momenata i nabijenost emocijama.

Kostimi su nastajali paralelno uz glumački proces, te su pridonijeli autentičnosti predstave postavljene na Ljetnu malu scenu u Hvaru.

Okupljanjem ovog autorskog tima i mladih, talentiranih glumaca, ostvaruje se želja svih nas koji se u Hvaru bavimo kazalištem i mladima jer se stvaraju uvjeti za život najstarijem komunalnom kazalištu u Europi, Hvarskom Teatru, koji s ovim gradom živi od 1612. godine.

Ključne riječi: Tristan i Izolda, predstava, kostimografija, kazališni kostimi, Dramski studio mladih Hvar

ABSTRACT

costimography for the theater play Tristan and Isolde

The main theme of this graduate paper is costimography for the theater play Tristan and Iseult, and it is a source of the information of costimographic solutions for the theater characters of Joseph Bédier's medieval romance of Tristan and Iseult. The detailed research and the process of collecting the information which are closely connected to this theme preceded the creative process.

The romance is replete with motifs of disguise: for example, Tristan will, on many occasions, pretend to be someone else, whether a leper, a priest or a jester, in order to profess his love to Isolde publicly and in an unhindered way.

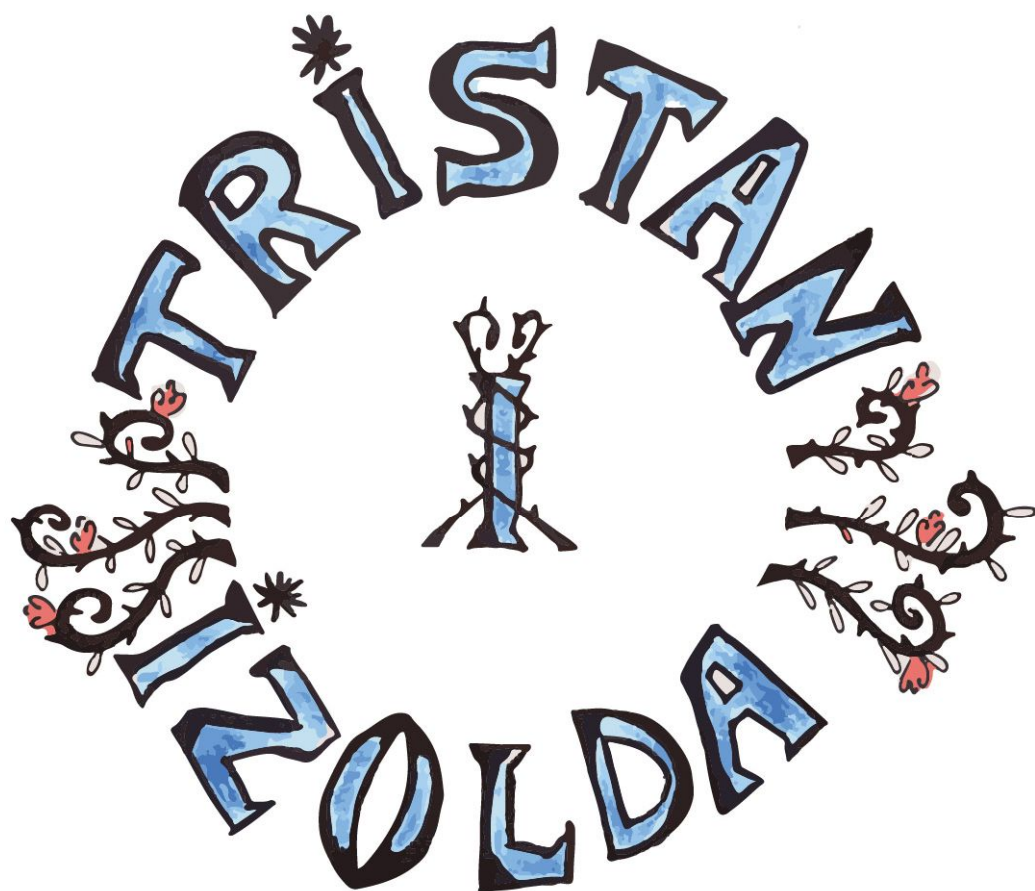
Costumes emerged parallel to the acting process, and contributed to the play authenticity set on the Summer Little Scene in Hvar.

In this way, the wish of us, people from Hvar who love theatre and young talents, comes true in the way that we create conditions for the revival of Europe's oldest public theatre, the one this town coexists with since 1612.

Keywords: Tristan and Izolda, performance, costume, theater costumes, Drama Studio Hvar

Sadržaj

1.UVOD	1
2.OSVRT NA MODU U SREDNJEM VIJEKU	2
2.1 Rani Srednji vijek	2
2.1.1. Bizantsko carstvo	2
2.1.2. Europski narodi	3
2.2. Romanika	5
2.3. Gotika	6
2.4. Pučka odjeća	9
2.5. Crkvena odora	9
2.6. Nakitnjak	10
3.SCENARIJ PREDSTAVE "TRISTAN I IZOLDA"	11
4.AUTORSKI TIM	39
5.GLUMAČKA POSTAVA	40
6.O DRAMSKOM STUDIJU MLADIH HVAR	40
7. KOSTIMOGRAFIJA	41
7.1. Analiza likova	41
7.2. Skice kostima	43
7.3. Presentacija kostima kroz fotografiju	49
8. O AUTORU DJELA	74
9. ZAKLJUČAK	75
10.LITERATURA	78

TRISTAN
I
ZOLDA

DRAMSKI STUDIO MLADIH HVAR

1. UVOD

Legendu o Tristanu i Izoldi prvi su put opjevali pjesnici Béroul (oko 1150. godine) i Thomas (oko 1170. godine). Naslanjajući se i na druge izvore i ulomke najpoznatijih tekstova legende, nastao je 1900. godine srednjovjekovni roman Tristan i Izolda Josepha Bédiera. Poznata prevoditeljica, kritičarka i esejistica Višnja Machiedo piše kako se legenda o Tristanu i Izoldi naglašeno suprostavljala prihvaćenom srednjovjekovnom principu u kojemu je viteška ljubav i kodeks časti iznad svega. Strastveni i lukavi, Tristan i Izolda ne obaziru se na nikakve društvene konvencije, te su upravo zato takvi junaci odličan izbor za scensko uprizorenje.

Roman je prepun motiva prerašavanja, te će se tako Tristan više puta pretvarati da je netko drugi, bilo to gubavac, svećenik ili luda, kako bi mu bilo dopušteno neometano i javno iskazivati ljubav Izoldi. Na njihovom ih putu prati dvorkinja Brangijena koja je ujedno i pripovjedač, te dobiva snažan glumački karakter podijelivši se na tri glumice koje uz izravne scene narativno vode publiku kroz priču i svojom energijom tvore ženski kor. U ovoj je interpretaciji Brangijena čitavo vrijeme bila uz Tristana i Izoldu te je jedini svjedok koji može vjerodostojno dočarati njihovu ljubav. Zapravo je svijet mašte jedini svijet u kojem je ljubav Tristana i Izolde dopuštena, a "kazališne daske" njihovo su sigurno utočište. Njihova želja da pobjegnu od stvarnosti očita je i kada pobjegnu u šumu, simbol slobode i nenamenutih društvenih okvira: mi izgubismo svijet, a svijet je izgubio nas; ne čini li vam se, dragi Tristane?

Iz tog je razloga sugestivno što se predstava odvija na otvorenom, na Ljetnoj maloju sceni u Hvaru. Predstava preispituje vječne motive poput ljubavi, izdaje i smrti.

Ova predstava svojevrsan je poklon teatrologinji i dramaturginji Dolores Kolumbić, voditeljici i osnivačici Dramskog studija mladih Hvar, koja s velikim entuzijazmom godinama okuplja i odgaja mlade ljude uvodeći ih u kazališnu umjetnost.

2. OSVRT NA MODU U SREDNJEM VIJEKU

U srednjem vijeku odjeća je zadržala gotovo nepromijenjen izgled. Od karolinškog doba sve do sredine XIV.stoljeća odjeća se mijenja vrlo postupno. Krajem tog razdoblja na čitavom se zapadu javlja znakovita promjena: u traganju za novom otmjenošću, muška će se odjeća vrlo jasno razlikovati od ženske.

2.1. Rani srednji vijek

2.1.1 Bizantsko carstvo

Kao što i u državnom uređenju kulturi Bizant preuzima tekovine antičkog Rima, tako je i u odijevanju vidljivo njegovo naslijeđe. Zbog toga je bizantska dvorska odjeća imala glavna obilježja antičke rimske odjeće. Muškarci su nosili dvije tunike, jednu preko druge, koje su, ovisno o razdoblju, bile duge ili kratke. Ispod tunika oblačile su se lepršave hlače perzijskog podrijetla (chlamyda). Kratka kosa i obrijana lica bila su u modi sve do 8.st., kada se ponovno, pod utjecajem Istoka, javljaju brade.

I ženska odjeća bila je nadahnuta rimskom, a također se sastojala od dvije tunike. Gornja se ponekad podizala ukoso od gležnjeva do koljena kako bi se vidjela široka suknena traka koja se nalazila između dviju tunika (pagatium). Frizure su bile u grčkom stilu, a dodatno su se ukrašavale vrpčama, karakterističnom kopicom (clautica) ili dugim velom s resama (mavort). Bizantske dame još su se dodatno ukrašavale bogatim i skupocjenim nakitom.

Razliku između rimske i bizantske odjeće najviše naglašavaju tkanine od kojih se izrađivala odjeća. Budući da je Bizant imao važnu ulogu u trgovini između Istoka i Zapada, ovdje se koriste istočnjačke tkanine, kao što su kineska svila, egipatski pamuk i lan, raznih boja, bogato ukrašene florealnim motivima, likovima životinja i sl.

Slika 1: car Justinijan i carica Teodora, detalji mozaika, San Vitale, Ravenna, 6.st.

2.1.2. Europski narodi

Narodi na sjeveru Europe živjeli su u hladnijem području, pa su prema tome nosili i topliju odjeću. Karakterističan primjer njihove odjeće bile su vunene hlače raznih oblika, koje su bile duge i široke, a ponekad su se remenom stezale u donjem dijelu. Tipična odjeća ovih naroda sastojala se od donje tunike, košulje, hlača, gornje tunike i ogrtača. Za njenu izradu često se upotrebljavalo krzno, pa su od njega mogli biti izrađeni čitavi komadi ili bi se koristio samo za ukrase. U odjeći ovih naroda prevladavale su šarene boje, a jedini izuzetak bila je Akvitanija, gdje su tkanine u pravilu bile crne i smeđe.

Na području srednjovjekovne Galije i muškarci i žene također su nosili tunike. Žene su ispod njih oblačile suknje, dok su muškarci još dodavali i jednu vrstu dugih gaća koje su pojasom bile stegnute u struku (*braies*). Na nogama su nosili zatvorene cipele napravljene od kože s drvenim potplatima (*gallicae*). Zanimljivo je da su Gali često kosu bojali u crvenu boju, a muškarci su nosili kozje bradice i duge brkove.

Do zaokreta u povijesti odijevanja dolazi s germanskim narodima, čija je odjeća za razliku od rimske bila prilagođena i šivana prema obliku tijela. U tome se može vidjeti začetak današnje zapadnjačke mode.

Vikinzi su nosili hlače i košulju dugih rukava preko koje se oblačila tunika stegnuta u struku. Zimi se na ovo još mogao dodati krzneni plašt ili vuneni ogrtač. Na glavi su nosili kožne, vunene ili krznene šešire kako bi se zaštitili od hladnoće. Vikinške žene imale su izuzetno dobar položaj u društvu, osobito s obzirom na ostatak tadašnje Europe, pa je zanimljiv i jedan detalj na njihovoj odjeći koji govori o tome. Naime, kao znak autoriteta u kućanstvu svoje su ključeve nosile na lancu koji im je visio o pojasu ili remenoj kopči.

Franačka odjeća se u vrijeme Merovinske dinastije sastojala od širokih galskih gača i kratke tunike (gonelle), ispod kojih su se nosile kožne hlače (chausses) s trakama za vezanje oko nogu. Žene su nosile široke tunike ukrašene trakama ili vezom, na koje su za hladnijeg vremena mogle oblačiti i ogrtače. I muškarci i žene imali su dugu kosu, no udane žene svoju su skupljale u pundu. Za vrijeme Karolinga muška odjeća ostaje neizmijenjena, no do promjene dolazi u oblikovanju frizure – kosa se šiša na kratko po uzoru na antički Rim. Žene su nosile dvije tunike, jednu preko druge, od kojih je donja bila uska s dugim rukavima, a gornja je imala šire kratke rukave. Bile su stegnute u struku, a dodatno su se učvršćivale i ukrašavale fibulom na ramenu.

Iako se pri analizi odjeće mogu vidjeti zajedničke karakteristike svih naroda ranosrednjovjekovne Europe, to nije slučaj s nakitom. Svaki narod nosio je karakteristične ukrase, pa su primjerice Kelti nosili apstraktne uzorke, dok su Anglosasi voljeli životinjski uzorak.

Slika 2: Ambrogio Lorenzetti, dobra vladavina (detalj), 1338.-1340., Palazzo Pubblico, Siena

2.2 Romanika

U razdoblju romanike odjeća gotovo da nije doživjela neke značajnije promjene. Ostala je vrlo slična karolinškoj, a do manje promjene dolazi tek sredinom 12.st. kada u upotrebu ulazi duga odjeća.

Glavni dio muške i ženske odjeće ostaje tunika, pa se tako karakteristična odjeća sastoji od dugačke donje tunike (chainse) koja ima duge uske rukave, i gornje kraće tunike (bliaud) koja ima, šire ili uže rukave. Gornja se dodatno stezala u struku, a bila je ukrašena trakama i vezom. Ženske tunike bile su uže i dulje od muških, a sastojale su se od uske košulje koja se vezala na leđima ili sa strane (gipon) te nabrane suknje. Na struku se nalazio veliki pojas od kože i svile, koji se spuštao sve do gležnjeva. Rukavi gornje tunike s vremenom su se počeli produžavati, sve dok sredinom 11.st. nisu dotakli tlo. Ostali dijelovi odjeće, kao što su razni ogtači i pelerine, nisu doživjeli promjene.

Slika 3: Ženska odjeća, 12.st.

2.2. Gotika

Odjeća kakva se nosila u romanici, ostaje vrlo slična i u razdoblju gotike. Međutim, novost su duge vunene tunike živih boja. Postojalo je nekoliko tipova, primjerice: dulji i kraći haljetak prilagođen širokoj suknji koji su nosila oba spola, zatim košulja uskih rukava, te dugački ogrtač širokih i kratkih rukava s kapuljačom.

Slika4: Houppelande, haljina

Sredinom 14.st. dolazi do bitne promjene. Do tada je odjeća oba spola bila prilično slična, ne naglašavajući liniju tijela. No sada se javlja bitan prijelom kod muške odjeće koja postaje kraća, kroji se i šiva prema obliku tijela, dok ženska ostaje duga i lepršava. Muškarci počinju nositi tip uskog kaputića (pourpoint) koji je sezao do bedara koji se kopčao sprijeda, a bio je stegnut u struku pomoću šava. Nosio se preko košulje i vrlo kratkih hlača (haut-de-chausses). Krajem 14.st. zamjenjuje ga sličan odjevni predmet (jaquette) otvorenih rukava koji su produljeni trakama od sukna koje su se ponekad spuštale sve do koljena. Žene su i dalje nosile dugačku odjeću, no ona s vremenom postaje sve uža. Haljine su pripijene na prsima i stegnute ispod grudi, s otvorenim izrezom u obliku trokuta.

U ovom razdoblju ženske frizure postaju ekstravagantnije nego ranije, što je izazivalo bijes crkvenjaka. Kosa se plela u pletenice ili je mogla biti skupljena na sljepoočnicama. Najprije se prekrivala laganim velom (huve), no kasnije se obujam kose povećao te su se radile frizure s rogovima, ukrašene tzv. truffeauxima. Frizure su se i dalje povećavale, sve dok rog nije dosezao visinu od 60-ak centimetara (hennin), na kojega su se stavljali velovi ili trake od baršuna koji su bili u modi sredinom 15st.

Cipele također tada doživljavaju ekstravagantan rast. Naime, one se toliko produžuju da im se prednji dio ponekad morao malim lancima pričvrstiti za koljena kako bi se omogućio normalan hod. U prednjem dijelu postaju zašiljene, te se zavijaju tvoreći luk prema nozi.

U ovo vrijeme odjećom se sve više pokazivalo bogatstvo i raskoš te ekstravagancija tadašnjih plemića. Središte iz kojega se šire modni utjecaji bio je burgundski dvor. U skladu s time, s vremenom se javljaju i prvi zakoni protiv raskoši za niže plemstvo i građanstvo. Francuski kralj Filip Lijepi 1294.g. donio je naredbu kojom ograničava broj halja vojvoda, grofova, baruna i ostalih staleža u skladu s njihovim zemljišnim prihodima, dok građanstvu zabranjuje sivkasto krzno, hermelin i drago kamenje. Slične su se naredbe prihvaćale posvuda po Evropi. O odjeći i stavu koji su redovnici imali prema tadašnjoj modi govori nam i sljedeći tekst iz "Kronike iz Saint Denisa" nastale u 14.st.: "...Oholost bijaše vrlo velika u Francuskoj, među plemstvom: u oholosti gospode, u pohlepi za bogatstvom i u nepristojnosti odijevanja i odjeće koja se obično nosila u Francuskom kraljevstvu. Jer jedni su imali tako kratke halje da su im dopirale samo do bedara, a kad bi se sagnuli da posluže nekog vlastelina, pokazivali bi gaće i ono što je unutra onima iza sebe. A katkada su one bile tako uske da im je trebala pomoć da ih se navuče i svuče, činilo se kao da im gule kožu dok ih svlače. A drugi su imali haljine nabrane na bokovima kao žene. A ovi su imali kape s prorezanim obodom sve u krug. Imali se jednu nogavicu od jedne tkanine, a drugu od druge..."

Slika 5: Srednjovjekovna odjeća, 1450.g.

Slika 6: Srednjovjekovne cipele

2.3. Pučka odjeća

Odjeća puka razlikovala se od plemićke, te se kod nje može zamijetiti i slabiji napredak, odnosno promjene. Osnovni odjevni predmet tokom čitavog srednjeg vijeka ostaje tunika dugih rukava, koja se kod žena spušta do listova, a kod muškaraca do koljena. Žene su nosile i veo kojim su prekrivale glavu i ramena, koji je od 14.st. zamijenila jednostavna kapa. Zimi su nosile prsluk od kože zeca, janjeta, koze ili mačke. Muškarci su nosili dugačke košulje i neku vrstu običnih kraćih hlača. Odjeća je najčešće bila izrađena od grubog platna.

2.4. Crkvena odora

Crkvena odora ustalila se između kraja 12.st. i početka 13.st. Odjeća svjetovnog svećenstva sastoji se od gornje, kraće tunike ili haljetka i svakodnevnog ogrtača. Liturgijska odjeća i dalje podrazumijeva albu, sve širu i produljenu i s prorezom sa strane od koljena i stopala, dalmatiku, također prorezanu sa strane, manipul koji se od sad stavlja na zglob ruke, te amikt, stolu, kazulu i čitav niz odjevnog pribora. Mnogobrojni samostanski redovi, čije uspostavljanje prati i evangelizacija sela, prihvaćaju lokalnu odjeću: benediktinci nose gonelle, mantiju ili škapular, duge haljine

prorezane sa stane i plašt; cisterciti nose odjeću prirodne boje, tzv.coule, bijelu halju s kukuljicom i širokim rukavima, kao i mantiju i škapular za radove, franjevci nose smeđu ili sivu tuniku stegnutu u struku užetom. Redovnice nose dvije duge tunike, jednu preko druge, i plašt, a kosa im je obavezno pokrivena jednostavnim velom, tzv. koliorom, kapom koja pada na vrat i ramena, ili tzv. aumusse, kapuljačom s dva istaknuta vrha.

2.6. Nakitnjak (braguette)

Slika 7: Srednjovjekovne hlače s nakitnjakom

Nakitnjak(braguette) umetak je na području međunožja trokutastog oblika, zavezan uzicama. Poznat je još od drevnog svijeta. Arheološka istraživanja na Kreti otkrila su figurice koje nose nakitnjak. Na našim prostorima nalazimo ga na Hvaru. Nosio se s prednje strane, te je poslužio kao mjesto gdje su se spremali novčići ili duhan. U njega su se stavljale i ljekovite trave, kako bi se olakšao sifilis. Svoj vrhunac veličine i ukrasa doživjeli su 1540. u doba renesanse, pa sve do izlaska iz uporabe 1590-ih.

3. SCENARIJ PREDSTAVE "TRISTAN I IZOLDA"

Plakat predstave

TRISTAN I IZOLDA

JOSEPH BIEDIER**PRIZOR**

JELENA Da li vam je, gospodo, po volji čuti divnu priču o ljubavi i smrti? To je priča o Tristanu i kraljici Izoldi. Poslušajte, kako su se, uz veliku bol, ljubili i kako su zatim od te ljubavi istoga dana umrli, on zbog nje, ona zbog njega.

KEZA U davnini je Kornovalijom vladao kralj Marko. Njegova sestra, Blanche fleur, bila je udovica kralja Rivalena, koja je promijenila svijetom tek što je porodila Tristana.

Kraljev nećak, Tristan, odrastaše na dvoru. Valjani štitonoša Gorvenal ga uputio u vještine, koje dolikuju plemićima. Podučio ga baratanju kopljem, mačem, štitom i lukom.

MARIJA Naučio ga je da mrzi svaku laž i svaku podlost, da pomaže slabe i da drži zadanu vjeru.

JELENA Naučio ga je raznovrsno pjevanje, sviranje harfe i lovačko umijeće.

KEZA Kad su ga gledali tako plemenita i tako ponosita, široka u ramenima, vitka u struku, kršna, vjerna i habra, svi su hvalili kralja Marka, što ima takva nećaka.

MARIJA A kralj Marko je pomišljao na Rivalena i na Blanche fleur, kojih se mladost i ljepota vraćala u život, pa je Tristana pazio kao rođenoga sina.

JELENA Ipak, bila su na dvoru kralja Marka dva barona, najpakosniji ljudi na svijetu, koji su Tristana mrzili krvavom mržnjom zbog njegova junaštva i nježne ljubavi, koju je kralj prema njemu iskazivao. Budući da im je bilo znano, da kralj misli ostarjeti bez djece, da bi kraljevstvo ostavio Tristanu, njihova zavist planu. Zato baroni navališe na kralja Marka, da uzme za suprugu neku kraljevnju, koja će mu roditi nasljednike.

2. PRIZOR, ZLATNA VLAS

Kralj Marko i Tristan u dvorcu Tintagel.

MARKO Gdje da nađem kraljevnju, koja bi bila tako daleko i tako nepristupačna, da bih mogao hiniti, ali samo hiniti, da je kanim uzeti za ženu?

TRISTAN Kralju, učinite po želji plemstva, inače ću napustiti dvor i poći u službu bogatom kralju od Gavojce!

MARKO U redu! Oženit ću se, ako budete mogli pronaći kojim načinom onu, koju sam izabrao.

TRISTAN A koja je ta, što ste je izabrali?

MARKO Izabrao sam onu, kojoj pripada ova vlas, i znajte, da neću druge.

TRISTAN A odakle vam, dragi gospodar, ova zlatna vlas? Tko vam je donije? Iz koje zemlje?

MARKO Donijele su mi je dvije laste, one koje znadu iz koje zemlje.

TRISTAN Ali uzalud ste vi izmislili ovu prijevaru: ja ću poći u potragu za Zlatokosom ljepoticom. Neka vam je znano, da je ovo traganje opasno i da će mi teže biti povratiti se iz njezina kraja, s otoka, gdje sam ubio Morholta. Ali, još jednom ću za vas izložiti opasnosti svoje tijelo i život. Dajem riječ ovom zakletvom: ili ću u ovom pothvatu poginuti ili ću dovesti u ovaj tintagelski dvorac plavokosu kraljicu.

3. PRIZOR, JEDRI PREMA IRSKOJ

Lađa se zavezla u široko more.

MORNARI (*iz Lingua franca, Navigare necesse est, Joško Božanić*): Vajo non portit / dusla je ura / vitar ol kraja / rebaltadura / capa se vesol / ol rive larga / sidro salpa / lantinu karga / more umora / more kanaja / mola ol kraja / mola ol kraja/ A more kurba / more kanaja / mola ol kraja/ mola ol kraja / more stringa / more umora / more karonja / more pokora / more je more / more rugo / navigare necesse / vivere / non KORMILAR Gospodaru, put koje zemlje da kormilarim?

TRISTAN Prijatelju, jedri prema Irskoj, ravno u luku Weisefort.

KORMILAR Od Morholtova ubojstva irski kralj progona kornovalijske galije, zar ne?

TRISTAN Ne boj se, prijatelju, imam plan! Svakoga dana silazi zmaj iz svoje pećine i zaustavlja se pred jednima od gradskih vrata. Nitko ne može iz grada da iziđe, ni u grad da uđe, prije nego što zčaju ne dadu jednu djevojku. Sigurno je, da je vadeset vitezova pokušavalo izvršiti to odvažno djelo. Irski je kralj obznanio na usta glasnika, da će dati svoju kćer Izoldu modrih očiju onome, tko ubije tu neman. Ali ih je neman sve požderala.

4. PRIZOR, VISOKA TRAVA

Nakon što je Tristan ubio zmaja, pade onesviješten u visokoj travi, što je rasla uz baru. Ondje hoda Brangijena.

KEZA Stranče, znam da si ti ubilac nemani. Moje ime je Brangijena, ja sam dvorjakinja kraljevine Izolde modrih očiju. Odvest ću te na dvor da te vratimo u život ljekovitošću trave koju je napravila irska kraljica. Ustani, hajde!

Brangijena dovodi Tristana na dvor.

5. PRIZOR, ČAROBNE TRAVE

Na irskom dvoru liječe Tristana čarobnim travama i melemima koje je napravila irska kraljica. Izolda modrih očiju ostane sama sa Tristanom. Brangijena joj pomaže.

IZOLDA Zaista, ako mu je junaštvo kao ljepota, moj će zatočenik zametnuti ljut boj!
Izolda i Brangijena se nasmiješe.

IZOLDA Što je ovo?!

Stanka.

IZOLDA Nije li ovo sječivo s kojim je ubijen moj dragi ujak Morholt?!

Brangijena promatra, začuđena.

IZOLDA Ti si Tristan od Loonoisa, ubojica moga dragog ujaka Morholta

Tristan ustaje, odgovara Izoldi.

TRISTAN: Nije tako, kraljevno, nego su jednoga dana dvije lastavice doletjele čak u Tintagel i tamo donijele jednu od tvojih zlatnih vlasi. Pomislio sam, da dolaze, da mi navijeste pomirenje i ljubav. Eto, zbog toga sam pošao preko mora, da te potražim. Eto, zbog toga sam se usudo prkositi nemani i njenu otrovu. Gledaj zlatnu vlas ušivenu u zlatne žice moje haljine. Nestalo je boje zlatnih žica, ali zlatna boja tvoje vlasi nije izgubila sjaja.

Izolda ugleda vlas, pa je dugo šutjela. Zatim poljubi u usne svoga gosta kao znak pomirenja i obuče ga u bogato odijelo.

6. PRIZOR, STARA KRIVICA

Tristan dolazi pred kraljicu kako bi dobio Izoldinu ruku. Svečanost, dvorjanici plešu, piju,... Zatim ušute kad se Izolda obrati kralju, svojem ocu.

IZOLDA Kraljice, majko, ovdje je neki čovjek, koji je oslobodio našu zemlju od biča božjeg, obećajete li, da ćete mu oprostiti staru krivicu, ma kako velika bila, i da ćete ga pustiti u miru i dati mu oprostjenje?

SVI: Obećajte, gospodarice, obećajte!

KRALJICA Obećajem!

Izolda izlazi i vraća se sa Tristanom, držeći ga za ruku.

SVI To je Tristan od Loonoisa, to je ubojica Morholtov!

TRISTAN Gospodo, ubio sam Morholta, ali sam prebrodio more, da vam dadem lijepu zadovoljštinu. Da bih otkupio svoju krivicu, izložio sam opasnosti život, a vas oslobodio nemani, i tako sam zadobio ljepoticu Izoldu modrih očiju. Budući da sam je zadobio, povest ću je dakako sa sobom na lađi. Ali da se u kraljevstvima Irske i Kornovalije ne širi više mržnja, nego ljubav, znajte da će je uzeti za suprugu moj dragi gospodar, kralj Marko. Kralj Marko vam šalje pomirenje i ljubav te mu je želja da Izoldu obaspe častima kao svoju milu suprugu i da će je svi Kornovalijci služiti kao gospodaricu i kraljicu.

KRALJICA Hoćeš li je vjerno odvesti svome gospodaru?

TRISTAN Polazem zakletvu!

Kralj položi Izoldinu desnicu u Tristanovu, a Tristan je zadržao znak, da je uzima u ime kornovalijskog kralja.

MARIJA Eto, kako je Tristan odbacuje, pošto ju je dobio.

JELENA Lijepa priča o zlatnoj vlasi bila je samo laž, i on je daje drugome!

7. PRIZOR, OPOJNI NAPITAK

KRALJICA Cvijeće, trave, korijenja

KEZA nabra Izoldina mati, kad dođe čas, da kćerku preda kornovalijskim vitezovima; to pomiješa...

KRALJICA Vino

JELENA ...I zgotovi opojni napitak. Kad ga je usavršila umijećem i čaranjem, nasu ga u sud i povjerljivo mi reče:

KRALJICA Kćeri, ti ćeš pratiti Izoldu u zemlju kralja Marka. Ti je vjerno voliš. Uzmi, dakle, ovaj sud vina i upamti moje riječi. Čuvaj ga, da ga ničije oko ne vidi i da ga se ničija usta ne dotaknu. A kada bude prva bračna noć i trenutak, da se mladenci ostave nasamo, ti ulij ovaj napitak u jednu čašu i podaj kralju Marku i kraljici Izoldi, da ga zajedno ispiju. Pazi, kćeri, da samo oni okuse od ovoga napitka. Ovo je, naime, njegova moć: oni, koji ga budu zajedno pili, ljubiti će se svim srcem i dušom zauvijek, u životu i poslije smrti.

8. PRIZOR, MORE

Na lađi, Izolda zagledana u more.

IZOLDA O jadne mene! Neka je proketo more, koje me nosi! Više bih voljela umrijeti u zemlji, gdje sam se rodila nego živjeti tamo!

Na drugoj strani lađe, Tristan zagledan u more.

TRISTAN Ali, zašto na to mislim? Izolda je vaša supruga, a ja sam vaš sin. Izolda je vaša supruga i ne smije mene ljubiti.

Dolaze Tristan i Izolda i sjednu jedno pokraj drugog na lađi. Dolazi Mornar.

MORNAR Našao sam vina!

Izolda a zatim Tristan ispiju pehar.

Zatim se počnu gledati kao smućeni i začarani.

Dolazi Brangijena.

KEZA Proklet bio dan, u koji sam se rodila, i proklet bio dan, kada sam se ukrcala na ovu lađu. Izoldo, draga moja, i vi, Tristane, vi ste evo popili svoju smrt!

9. PRIZOR, ZALJUBLJIVANJE

Neverbalne scene u kojoj su Tristan i Izolda, njihovi zaljubljeni pogledi.

Dolazi noć.

IZOLDA Zašto nisam pustila da pogine zmajev ubojica u travi baruštine? Onda nisam znala, što znam danas.

TRISTAN Što to znate danas? Što vas to muči?

IZOLDA Muči me sve, što znam i što vidim. Muči me ovo nebo, ovo more, i tijelo moje, i život moj!

Ona stavi ruku Tristanu na rame. Suze joj zamagliše sjaj očiju, usne joj zadrhtaše.

Tristan ponovi:

TRISTAN Ljubljena moja, što vas muči?

IZOLDA Ljubav za vama.

Nato on stavi svoje usne na njezine. Zauvijek združeni, oni se prepustiše ljubavi.

10. PRIZOR, MOJA KRIVNJA

Brangijena ugleda Tristana i Izoldu zaljubljene, kako si šapuću na uho. Brangijena dolazi do njih.

BRANGIJENA (*Tristanu i Izoldi*):

MARIJA Snaga ljubavi već vas nosi i nikada više nećete osjetiti radost bez boli. Svladava vas...

KRALJICA mirisno vino, ljubavni napitak,

JELENA... Što mi ga je, Izoldo, mati vaša povjerila. Jedino ga je kralj Marko smio piti s vama.

KEZA No pakleni se duh poigrao s nama troma, i vi ste ispili pehar. Dragi Tristane, draga Izoldo, za kaznu, što sam bila loša čuvarica, predajem vam tijelo svoje i život svoj, jer ste mojom krivnjom

KRALJICA iz proklete čaše ispili ljubav i smrt!

Ljubavnici se stisnuše jedo uz drugo. U njihovim lijepim tijelima drhtala je žudnja i život.

TRISTAN Smrti, gdje si!

MARIJA A kada je pala noć,

JELENA Na lađi, koja je hitrije parala brazde put kraljevstva kralja Marka,

KEZA Zauvijek združeni, oni se prepustiše ljubavi.

11. PRIZOR, DOLAZAK U DVORAC TINTAGEL

MARIJA Dolazimo u dvorac Tintagel. Pomorci pričaju, da je ovaj tintagelski dvorac uklet i da dva puta godišnje, zimi i ljeti, na neki čaroban način, iščezava i postaje nevidljiv za oči.

Izoldu modrih očiju dočeka kralj Marko. Tristan je uze za ruku i povede je prema kralju.

KRALJ MARKO Hvala lastavicama, koje mi doniješe tvoju zlatnu vlas, Izoldo modrih očiju. Hvala Tristane, sine moj. Hvala i pomorcima, koji su na pustolovnoj lađi pošli tražiti radost mojih očiju i mojega srca.

Kralj Marko, Izolda i Tristan odlaze sa scene.

MARIJA Ali, na žalost, lađa i vama, plemeniti kralju, donosi gorku bol i teške muke.

Čuju se zvukovi slavlja, započinje ceremonija vjenčanja Izolde i kralja Marka.

JELENA Kada je pala noć, da bih spasila čast kraljičinu i izbavila je smrti,

MARIJA Legla sam umjesto Izolde u bračnu ložnicu. Tama noći sakrila je kralju moje lukavstvo i stid.

Pada noć...

12. PRIZOR, IZOLDA JE KRALJICA ALI ŽIVI U TUZI

...Noć...Izolda se šulja po tintagelskim hodnicima dok ne dođe do Tristanove sobe.

Ljube se, smiju, trče hodnicima.

TRISTAN Ljubljena moja, Izoldo, draga moja, u vama je moja smrt, u vama moj život!

Ulaze u Tristanovu sobu.

MARIJA Izolda je kraljica, i čini se, da živi u sreći. Izolda je kraljica, ali živi u tuzi. Zar ne vidi svatko, kako ih, svakoga časa, svagdje, žudnja talasa, ako ih vuče jedno prema drugome, kako ta žudnja stalno provaljuje iz dna njihovih duša, kao što mlado vino kipi iz bureta?

13. PRIZOR, KLEVETE

Tristansvira, kralj ga sluša.

MARKO Tristane, pakosnici te oklevetaše zbog veoma podla djela.

TRISTAN Zar mene? Što sam ja mogao skriviti? Da nije Andret ponovno htio zavaditi vas sa mnom?

MARKO Nemoj me ispitivati: ne bih mogao ponoviti njihove riječi, a da ne uvrijedim jednoga i drugoga od nas dvojice.

TRISTAN Ujače moj, oče!

MARKO Ne traži riječi, da me umire; znam, da bi bile uzaludne. Ja ipak ne vjerujem pakosnicima. Da sam povjerovao, zar te ne bih već bio osudio na najsrमतniju smrt? Ali njihove su mi zle riječi uznemirile srce. Pođi. Naskoro ću te, budi siguran, pozvati natrag. Pođi, moj uvijek dragi sinko!

Tristan pade na koljena i poljubi ruke kralja Marka.

TRISTAN Vjerujem vam, oče, učinit ću sve što treba da zaštitim vaše dostojanstvo pred tim pakosnicima!

Marko ustaje, odlazi.

14. PRIZOR, HARFA I VODA

Tristan ostaje sam, na rubu suza.

Primi harfu u ruke, zasvira.

TRISTAN Istina je, dragi moj ujače, moje tijelo sada širi miris odvratnijeg otrova, i vaša ljubav sada ne može nadvladati njegovu strahotu.

Do Tristana, vođena zvucima harfe, dolazi Brangijena.

MARIJA Sve sam čula. Tko će vam priskočiti u pomoć, ako ne ja, dragi Tristane! Ne brini, nikada nećeš čuti za divniju ljubavnu varku!

Slušamo Brangijenin plan dok u pozadini Tristan svira harfu.

JELENA Iza tintagelskog dvorca je vrt, golem i okružen čvrstim ogradama. Na mjestu, koje je bilo ponajdalje od dvorca, posve blizu ogradnih stupaca, dizao se bor, visok i ravan.

KEZA Podno bora izvor-voda: voda je izvirala, a zatim po uskom koritu nastavljala tok vrtom i, kako je ulazila u sam nutarnji dio dvorca, prolazila je kroz ženske odaje.

Dok Brangijena nastavlja prepričavati plan, u pozadini vidimo Tristana kako stavlja brojne grančice u vodu.

MARIJA Svaku bi večer, dakle, Tristan po mojoj uputi bacao grančice u vodu. U ženskim bi odajama Izolda brižno očekivala njegov dolazak.

Na scenu dolazi Izolda, Brangijena i ona se nasmiješe jedna drugoj.

JELENA I ona bi, onih večeri, kada bih ja uspjela odstraniti kralja Marka i pakosnike, odmah pohrlila k svome ljubavniku.

Izolda uzima grančice iz vode.

IZOLDA (Brangijeni) Evo ga! Stigao je!

Brangijena odlazi sa scene, ostaju samo Tristan i Izolda. Izolda potrči prema Tristanu.

TRISTAN Izgledaš kao vila!

IZOLDA Zar pomorci ne pričaju, da je ovaj tintagelski dvorac uklet i da dva puta godišnje, zimi i ljeti, na neki čaroban način iščezava i postaje nevidljiv za oči? I sada je iščeznuo. Nije li ovo onaj začarani vrt, o kome govore pjesme uz harfu: zid od zraka opkoljava ga sa svih strana; tu je drveće u cvatu, mirisno tlo; u njem živi junak vječno mlad, u naručju svoje drage, a nikakva moć ne može probiti zid od zraka?

TRISTAN Ne, zid od zraka je već probijen i ovo nije začarani vrt. Nego, ljubljena moja, jednog ćemo dana zajedno poći u sretnu zemlju, odakle se nitko ne vraća. Tamo se diže dvorac od bijela mramora. Na svakom prozoru sja po jedna upaljena svijeća. Na svakom prozoru stoji po jedan žongler i pjeva pjesmu, kojoj nema kraja. Tamo ne sja sunce, a ipak tamo nitko ne žali za njegovim sjajem. To je sretna zemlja smrtnika.

Tristan poljubi Izoldu.

15. PRIZOR, TAJNE STVARI

Kralj se nevoljko skriva u granju.

Na scenu dolazi Tristan s grančicama, želi baciti jednu grančicu u vodu.

Zatim zastane, ugleda sjenu kralja Marka u vodi. Okrene se oko sebe.

Zastane.

Ugleda Izoldu kako trči prema njemu, ali ipak oprezno.

Izolda potom također spazi kraljevu sjenu.

Dolazi do Tristana.

IZOLDA Gospodine Tristane, na što ste se osmjelili? Dozvati me ovamo, u ovaj sat! Već ste me više puta pozivali, da biste me za nešto umolili, kako ste govorili. A zbog kakve molbe? Što očekujete od mene? Konačno sam došla, jer nisam mogla smetnuti s uma, da vama imam zahvaliti, što sam kraljica. Evo me, dakle: što želite?

TRISTAN Kraljice, izmoliti u vas milost, da biste ublažili kraljevu srdžbu! Da, često sam vas pozivao i uvijek uzalud. Ali smilujte se, evo, bijedniku. Kralj me mrzi, nije mi jasno zašto.

IZOLDA Zaista, gospodine Tristane, zar vam još nije poznato, da sumnja na nas oboje. I zbog kakva podlog zločina! Treba li k tome, da vam istom ja to priopćim? Moj gospodar drži, da vas ljubim grešnom ljubavlju. Bog ipak znade i, ako lažem, neka kazni moje tijelo! Nikada nisam poklonila svoje ljubavi nijednom drugom čovjeku, osim onome, koji me je prvi imao u naručju. A vi biste željeli, Tristane, da umolim kralja, da vam podijeli oprostjenje? Ta, kad bi on samo doznao, da sam bila pod ovim borom, sutradan bi naredio, da se moj pepeo raspe na sve četiri strane svijeta.

TRISTAN (*zajeca*): Dragi ujače, poslovice kaže: Nitko nije podlac, ako ne učini podlo djelo. Ta, u kakvu se srcu mogla poroditi takva sumnja?

IZOLDA Gospodine Tristane, što biste željeli reći? Ne, kralj, moj gospodar, nije zasnovao ovakvo podlo djelo. Nego su mu pakosnici ovoga kraljevstva podmetnuli tu klevetu, jer je lako prevariti plemenito srce. Oni se vole, rekoše mu, i to su nam pakosnici zamjerali. Jest, vi me volite, Tristane, čemu nijekati? Nisam li supruga vašega ujaka? Jeste, ja sam vam ljubav vratila: niste li vi u kraljevoj rodbini, a zar nisam čula tisuću puta od svoje majke, da supruga ne ljubi svoga muža, ako ne ljubi mužev rod. Iz ljubavi prema kralju i vas sam voljela Tristane. I sada, ako vam podijeli svoju milost, bit ću radosna. Ali mi tijelo dršće, strašim se, odlazim, odviše sam se dugo zadržala ovdje.

TRISTAN Kraljice, pomognite mi, tako vam sreće! Pakosnici su poželjeli odstraniti od kralja sve one, koji ga vole. Uspjeli su i sada mu se podruguju. Dobro, poći ću daleko, daleko iz ove zemlje, jadan. Ali barem izmolite u kralja, da mi za učinjene usluge, podijeli nešto blaga, da bih mogao bez stida jahati u tuđem svijetu, toliko da namirim troškove, iskupim konja i bojnu opremu.

IZOLDA Ne, Tristane, niste me trebali za ovo moliti. Sama sam na tom svijetu, sama u tom dvorcu, gdje me nitko ne voli, bez oslonca, na milost i nemilost kraljevu. Ako i riječ progovorim za vas, zar ne znate, da se izlažem sramotnoj smrti? Prijatelju, neka vas Bog pomiluje. Kralj vas nepravедno mrzi. Ali u svakom kraljevstvu, gdje dođete, gospodin Bog će vam biti vjieran prijatelj.

Izolda počne trčati, ulazi u svoju sobu u dvorcu. Ondje je dočeka Brangijena.

Tristan ostane naslonjen na bor.

TRISTAN Neka mi se Bog smiluje i popravi veliku nepravdu koju mi čini moj ljubljani gospodar.

16. PRIZOR, PLEMITOST SRCA

MARIJA Možda ste se zapitali jesam li ljubavnog napitka dala i kralju Marku jer vam je čudnovata ljubav koju je pokazivao prema Izoldi.

JELENA Istina je, kao što ćete uskoro čuti, da kralj Marko nije nikada mogao istjerati iz svoga srca ni Izoldu ni Tristana, uza sve duševne muke, patnje i strašne kazne, što ih je izricao.

KEZA Ali znajte, gospodo, on napitka nije pio. Bez napitka i bez čarolija, jedino nježna plemenitost njegova srca nadahnjivala mu je ljubav. Tristan se pomirio s kraljem Markom.

JELENA Kralj mu je dopustio, da se povrati u dvorac. Ali, tko bi mogao držati dugo vremena ljubav u tajnosti? Ta, ljubav se ne može sakriti!

17. PRIZOR, BRAŠNO

Andret posipa brašno između Tristanove i Izoldine sobe.

MARIJA Ako bi

JELENA slučajno

KEZA jedno od dvoje ljubavnika

MARIJA htjelo doći do

JELENA drugoga,

KEZA u brašnu će ostati

MARIJA tragovi stopala.

18. PRIZOR, LOMAČA

MARIJA Kroz tamnu noć gradom se pronosi glas:

KEZA Tristana su i kraljicu uhvatili; kralj ih želi smaknuti!

MORNAR: Sudbo kleta! S pravom moramo tugovati! Tristane, odvažni barone, zar ćete umrijeti zbog ovako gadne podvale? A vi, kraljice plemenita, kraljice časna, u kojem će se kraljevstvu ikada roditi kraljevna tako lijepa, tako draga?

MARKO Gospodo, podigao sam ovu lomaču od trnja za Tristana i za kraljicu, jer su teško skrivili.

SVI Sudi, kralju. Najprije sud, istraga i obrana.

SVI (*ponavljaju mahnito*): Sud, istraga, obrana!

MARKO Ne, ni odgode, ni pomilovanja, ni obrane, ni suđenja! Tako mi gospoda, što stvori ovaj svijet, ako se tkogod samo usudi zahtijevati što takva, prvi će gorjeti na ovoj žeravici!

Nastupi tišina.

MARKO Naložite vatru! Pođite po Tristana.

Izolda je na rubu nesvjestic, problijedi kad čuje Tristanovo ime.

Do kralja Marka dotrče trojica stražara.

STRAŽAR Gospodaru, Tristan je pobjegao!

Izolda suspreže sreću zbog Tristanovog spašavanja.

JELENA Htio se pomoliti Bogu u crkvi, da mu oprostí što ga je toliko vrijeđao. U crkvi nema drugog izlaza osim staklenog prozora, a crkva je na razni visoke i kamenite litice vrtoglave strmine. On je, gospodaru, otvorio prozor i skočio. Vjetar mu je zahvatio odjeću, podigao ga i spustio na široki kamen na podnožju litice.

IZOLDA (*za sebe*): Sad mi je svejedno, da li će me vezati ili odvezati, hoće li mi oprostiti ili me smaknuti. Da plačem zbog ovih bolova sada, kada je Bog u svojoj dobroti izbavio moga dragana iz pandža ovih pakosnika, zaista ne bih mnogo vrijedila.

JELENA (*kralju Marku*): Promislite malo, plemeniti kralju, Izolda ne priznaje zločina, kojim je teretiš. Uostalom, promisli malo. Ako spališ njezino tijelo, nema više sigurnosti u tvom kraljevstvu: Tristan je pobjegao; on dobro poznaje doline, šume, gazove, tjesnace, a on je odvažan čovjek. Doduše, vaš je nećak i vas neće napasti, ali će posmicati sve plemiće, tvoje podanike, koje uzmogne uhvatiti.

MARKO Osudu ću odmah izvršiti.

Izolda stoji pred vatrom. Unaokolo svjetina viče i proklinje kralja, proklinje pakosnike.

Izoldi se suze omiču niz lice.

Pred kralja dolazi Gubavac, zapravo, Tristan.

GUBAVAC Gospodaru, ti si nakanio svoju suprugu baciti u ovu žeravicu: dobra kazna, ali odviše kratkotrajna. Želiš li, da ti predložim goru kaznu, takvu da živi, ali u velikoj sramoti i stalno zazivajući smrt?

MARKO Da, neka joj bude život, ali u velikoj sramoti, i gori no što je smrt. Tko mi predloži takvu kaznu, više ću ga od drugih voljeti.

GUBAVAC Daj je meni i drugim gubavcima, pa neće nikada nikoja plemkinja gore završiti svoj život. Izolda ljepotica, Izolda modrih očiju skrušeno će priznati krivicu i požaliti za ovim ognjem od trnja!

IZOLDA Milost, gospodaru; radije me spalite, spalite me!

KRALJ Nosite je!

Gubavac uzima Izoldu za ruku. Svi se odmiču od njih. Jedino Brangijena kreće za njima.

Kad se udalje od svjetine, počnu trčati svi troje.

19. PRIZOR, ŠUMA

Ulaze u šumu. Gubavac skida masku. To je Tristan! Izolda počne skakati od sreće, zajedno s Brangijenom.

TRISTAN To sam ja, tvoj Tristan!

IZOLDA Kako si to samo uspio?!

TRISTAN Brangijena je sve osmislila! Sinoć, kad su nas uhvatili, Brangijena mi je naložila da skočim kroz prozor crkvice i ondje pronađem masku kojom ću se pretvoriti u gubavca. Tako je i bilo!

Izolda zagrlila Brangijenu.

IZOLDA Ponovno si nam spasila život!

JELENA Vaša sam vječna dužnica, ne zaboravite, mojom ste nepažnjom ispili ljubavni napitak!

IZOLDA Što bismo mi bez tebe!

TRISTAN Ovdje, u šumi, napraviti ćemo si dvorac.

IZOLDA Mi izgubismo svijet, a svijet je izgubio nas; ne čini li vam se, dragi Tristane?

TRISTAN Dragi moja, dok imam vas uz se, što mi manjka? Pa kad bi i čitav svijet bio ovdje s nama, gledao bih samo vas.

20. PRIZOR, LOŽNICA OD ZELENIH GRANJA

KEZA Ljubavnici načiniše sebi kolibu od opet zelenih grana.

MARIJA Tristan je od djetinjstva znao oponašati pjev šumskih ptica;

JELENA po volji je pjevao kao vuga, sjenica, slavuj i sav krilati rod.

KEZA I katkada bi, doletjevši na njegov zov, bezbrojne ptice, naduvši vrat, pjevale svoje pjesme na svijetlom suncu.

Tristan, umjesto na harfi, stvara glazbu oponašanjem pjeva šumskih ptica.

MARIJA Ljeto je nestalo, nastupila je zima. A zatim se ponovno vratilo toplo vrijeme.

JELENA Kraljičini su prsti postali tako sitni, da se dragocjeni prsten,

KEZA zeleni prsten sa sjanim smaragdima, koji joj je poklonio kralj Marko, jedva držao na njima.

JELENA Od snage ljubavi ni Tristan ni Izolda nisu osjećali svoj bijedni položaj.

Tristan legne do Izolde i položi mač između svoga i njezina tijela.

JELENA Tog sam popodneva otišla u potragu za plodovima zemlje:

KRALJICA cvijeće, trave i korijenje

JELENA, MARIJA, KEZA koje bi moja draga Izolda umijela pretvoriti u čarobne napitke, baš poput svoje majke. No, kad sam se vratila, saznala sam što sam propustila.

Brangijena dolazi do Tristana i Izolde.

IZOLDA (*prepoznajući na prstu Markov prsten, a pokraj nje nalazile se Markove bijele rukavice*) Jao nama! Kralj nas je pronašao!

TRISTAN Da, uzeo mi je mač; bio je sam, preplašio se, pošao po pomoć. Povratit će se i nas pred čitavim narodom spaliti. Bježimo!

MARIJA I tako smo pobjegli na granicu šume Morois.

JELENA Gorak i težak provode život: slatkom se ljubavlju toliko ljube,

KEZA da jedno pored drugoga ne osjeća patnje.

21. PRIZOR, KRALJEVA MILOST

TRISTAN(*za sebe*) Ne, nije nas kralj poštedio iz straha.

IZOLDA(*za sebe*) Onaj, što mi je ljubazno dao svoj prsten i bijele rukavice, nije onaj razbješnjeli čovjek, ne, to je samilosni gospodar što me je, onog dana, kada sam pristala u njegovo kraljevstvo, ljubazno primio i zaštitio.

TRISTAN(*za sebe*) Uzeo mi je mač, spavah, bio sam na njegovoj milosti i nemilosti, mogao je udariti. A da me je kanio živa uhvatiti, zašto bi mi ostavio svoj mač, kad me je već razoružao? Oh, shvatio sam te, oče: nije nam iz bojazni nego iz ljubavi i samilosti oprostio. Oprostio nam? Ta tko bi mogao, a da sam sebe ne ponizi, zaboraviti onoliko nedjelo? Ne, nije oprostio, nego je došao do spoznaje.

IZOLDA Shvatio je, da nas je kod lomače, kod Tristanova skoka s crkvice, Bog uzeo u zaštitu.

TRISTAN Što me radije nije ubio u snu? Uz njega bila je kraljica, a u ovoj šumi živi kao ropkinja. Što sam učinio od njezine mladosti? Zbog mene je pošla ovim mučnim putem.

IZOLDA Koliko je on ljubio Tristana! Ali sam stigla ja, i što učinih? Ta, zar Tristanu ne bi pristajalo živjeti u kraljevu dvorcu, u društvu sa stotinu gospodskih mladića, koji bi mu bili družba i služili mu? Zbog mene je protjeran s dvora, nagnan u ovu šumu i provodi ovaj divljački život!

Tristan i Izolda sada se okrenu jedno prema drugome.

TRISTAN (*Izoldi*) Dragaa moja, ovo je mač kralja Marka. Ovaj nas je mač mogao posjeći a poštedio nas je. Kad bih se mogao pomiriti s kraljem Markom! Ali kad bih, kraljice, prolazio ja kuda bilo, ja bih uvijek ostao vaš! Na ovaj rastanak ne bih pomišljao, da nema krute bijede, što je zbog mene već tako dugo trpite, ljepotice, u ovom pustom kraju.

IZOLDA(*Tristanu*) Ne možemo više ovako živjeti. Ne kažem, da se kajem, što sam ljubila i što te ljubim, nego te, naprotiv ljubim i uvijek ću te ljubiti; ali će jedino tijela naša odsada biti odvojena.

22. PRIZOR, PISMO

Kralj je sazvaao najuglednije velikaše. Dobio je pismo koje su mu napisali Tristan i Izolda.

MARKO: Gospodo, dobio sam ovo pismo. Ja sam vaš kralj, a vi ste moji vjerni podanici. Slušajte, što mi je poručeno. Zatim mi dajte savjet; ja ga od vas dražim, jer

ste vi dužni da me savjetujete. Tristan naprije šalje pozdrav kralju i čitavom plemstvu. *Kralj počne čitati pismo.* Kralju, dodaje on, kad sam smaknuo zmaja i zadobio kćer irskoga kralja, ona je bila dana meni. Meni je bilo ostavljeno,

KRALJ I TRISTAN : da je zadržim, ali to nisam htio: doveo sam je u vašu zemlju i predao je vama.

TRISTAN: Međutim, čim ste je uzeli za suprugu, pakosnici su izveli, da ste povjerovali njihovim zakletvama. U bijesu, dragi ujače, gospodaru moj, htjeli ste nas bez suđenja spaliti. Ali se Bog smilovao: mi smo ga usrdno molili, on je spasio kraljicu, i to je bilo pravedno suđenje. I sam sam se, skočivši sa strme litice, spasio s pomoću Božjom.

MARKO I TRISTAN: Što sam otada uradio, što bi se moglo pokuditi? Kraljicu ste izručili gubavcu , dođoh, da je još jednom u borbi zadobijem, i odvedoh je:

MARKO: zar sam mogao uskratiti pomoć u toj nevolji onoj, koja je zbog mene skoro nevino stradala životom? Pobjegoh s njome u šume: ta, zar mi je bilo moguće, da izađem iz šume i spustim se u ravnicu da je vama vratim? Niste li vi zapovjedili, da nas žive ili mrtve uhvate?

Nego, ja sam danas kao i nekada spreman, da dam zalog i s dvobojem protiv bilo koga ustvrdim, da kraljica nije nikada imala prema meni, ni ja prema njoj, ljubavi, koja bi po vas bila sramota.

JELENA, KEZA, MARIJA, MARKO: Naredite dvoboj: ne odbijam ni jednog protivnika, i ako ne uspijem dokazati svoju nevinost, spalite me na lomači. Ali ako pobijedim i vama se bude svidjelo, da opet uzmete Izoldu svijetla obraza, nijedan vas plemić neće vjernije služiti. Ako pak, naprotiv, vi ne biste željeli moje službe, prebrodit ću more, poći ću da se ponudim kralju Gavoje ili kralju Frizije, i vi nikada više nećete čuti glasa o meni.

TRISTAN, JELENA, KEZA, MARIJA, MARKO: Gospodaru, odlučite, a ako vi ne pristanete ni na kakav sporazum, odvest ću Izoldu u Irsku, gdje sam je zadobio.

TRISTAN: Bit će kraljica u svojoj domaji.

Tišina.

MARKO Zar se nitko ne javlja, da optuži Tristana?

Tišina.

MARKO Napišite, dakle, što prije pismo. Što se tiče Tristana, neka pođe, kao što se nudi, ratovati u Gavoju ili u kralja Frizije. Neka dovede Izoldu na urečeni dan i što

prije. Izolda je zaista mnogo pretrpjela u vojim mladim godinama. Neka pismo bude obješeno o krak Crvenog raspela još prije mraka. Požurite! Recite osim toga, da ih jedno i drugo pozdravljam i volim.

23. PRIZOR, RASTANAK

Tristan i Izolda se pozdravljaju.

TRISTAN Kako mi je bolno izgubiti vas, draga moja! Ipak tako mora biti, jer vam sada mogu prištedjeti muku, koju ste zbog mene podnosili.

IZOLDA Imam prsten sa zelenim jaspisom, uzmi ga iz ljubavi prema meni i nosi ga na prstu: ako ikada neki glasnik htjede stići u tvoje ime, neću povjerovati, ma što činio ili kazao, dok mi ne pokaže ovaj prsten. Ali čim ga ugledam, nikakva moć i nikoja kraljevska zabrana neće me spriječiti, da učinim, što mi poručuješ, bilo razumno ili nerazumno djelo.

Poljubiše se u usne.

Zajedno s Brangijenom izlaze iz šume.

TRISTAN Eno kralja vašeg gospodina, njegovih vitezova i plaćenika. Dolaze k nama. Za kratki čas nećemo više moći razgovarati. Kunem vas Bogom svemoćnim i slavnim: ako vam ikada pošaljem glasnika, učinite, kako vam poručim!

IZOLDA Čim ugledam prsten sa zelenim jaspisom, ni kula, ni zid, ni jaka utvrda neće me spriječiti da izvršim volju svoga ljubljenoga prijatelja. Čuj moje zadnje riječi: ti napuštaš ovu zemlju; sačekaj barem nekoliko dana. Sakrij se, toliko da vidiš, kako kralj postupa sa mnom, srdito ili blagonaklono! Tko će me braniti od pakosnika? Strepim! Uz mene je samo Brangijena.

TRISTAN Sakrit ću se u porušenu klijet, tko god te uvrijedi, neka me se pazi kao sotone.

Dolaze pred kralja.

24. PRIZOR, POVRATAK

TRISTAN Kralju, vraćam ti Izoldu modrih očiju. Nikad nisam bio suđen. Daj, da se dvobojem opravdam: budem li pobjednik, zadrži me kod sebe, ili ću, ako me ne želiš zadržati, poći u neku daleku zemlju.

MARKO (*Tristanu*) Ostajem pri staroj odluci. Kamo ćeš u tim dronjcima? Uzmi iz moje riznice koliko ti drago zlata, srebra, sivo-bijele tkanine i krzna.

TRISTAN Ne uzimam iz tvoje riznice ni prebijene pare. Kako uzmognem, radosno ću poći u službu bogatog kralja od Frizije.

Okrene se i ode. Izolda ga je pogledom slijedila i nije se okrenula tako dugo, dok ga nije u daljini izgubila iz vida.

KEZA Na vijest o pomirenju, veliko i malo, ljudi, žene i djeca dohrliše u velikom mnoštvu iz grada u susret Izoldi.

JLENA Međutim je Tristan, kad se smrklo, kao što je obećao kraljici, krišom otišao u porušenu klijet.

MARIJA Neka se pakosnici čuvaju.

Brangijena odlazi sa scene.

25. PRIZOR, DOKAZ NEVINOSTI

Kralj Marko dolazi do Izolde.

MARKO Draga moja, što vas muči?

IZOLDA Gospodaru, bojim se. Vidjela sam vas tako ljutita!

MARKO Naljutila su me ona dva pakosnika, što te već odavna mrze. Protjerao sam ih iz kraljevstva!

IZOLDA Gospodaru, a što su zlo o meni iznijeli?

MARKO Što će ti to! Protjerao sam ih.

IZOLDA Gospodaru, svatko ima pravo reći, što misli. Ali i ja imam pravo saznati pogrdu, kojom se netko na me nabacio. A tko će mi to priopćiti, ako ne vi?

MARKO Dobro. Mislili su, dakle, da bi trebalo da i dokažeš svoju nevinost zakletvom i usijanim željezom. Ali pustimo to sada. Protjerao sam ih, velim ti.

IZOLDA Gospodaru, poručite im, da se vrate na dvor. Dokazat ću zakletvom svoju nevinost.

MARKO Kada?

IZOLDA Za deset dana.

MARKO Ovaj rok je odviše kratak, draga!

IZOLDA I predug je. Ali tražim, da u tom roku poručite kralju Arturu, da dojaše s biskupom, s glavnim upraviteljem dvora Keom i sa vitezovima na među vašega kraljevstva, na Bijelu pustolinu, na obalu rijeke, koja razdvaja vaša kraljevstva. Tamo

ću pred njima položiti zakletvu, a ne samo pred vašim plemstvom: ta, čim bih se zaklela, vaši bi baroni ponovno zahtijevali, da mi naložite nove dokaze, i muke ne bi nikada svršile. Ali se neće odvažiti, ako su Artur i njegovi vitezovi jamci suđenja.

MARKO Pristajem na to!

Marko odlazi. Brangijena ulazi u Izoldinu sobu.

JELENA Gospodarice, što je bilo?

IZOLDA Moraš posjetiti Tristana. Sad ću ti sve prepričati.

26. PRIZOR, NAPUŠTENA KLIJET

Brangijena dolazi do Tristana. Tristan je izvan sebe.

JELENA Gospodaru, gospodarica vam pručuje, da u određeni dan budete bez oružja na Bijeloj pustolini, pod hodočasničkom odjećom, tako vješto preodjenut, da vas nitko ne uzmogne prepoznati.

TRISTAN Ako sam se uzmogao preodjenuti u gubavca, ovo mi zasigurno neće biti problem!

Brangijena i Tristan se nasmiješe.

JELENA Vi ćete je čekati na suprotnoj obali, tamo gdje će biti vitezovi kralja Artura. Gospodarica mi dršće pred danom, kad će biti suđenje, a to je točno za deset dana! Izolda se ipak nada u ljubaznost Božju!

TRISTAN Pođi natrag kraljici, draga i predraga Brangijena, poruči joj, da ću učiniti po njezinoj želji.

Tristan i Brangijena se pozdrave.

27. PRIZOR, NA BIJELOJ PUSTOLINI

Došao je dan dokazivanja Izoldine nevinosti.

IZOLDA Gospodo, kako bih mogla stići na suho, a da ne okaljам duge haljine? Trebalo bi da mi pomogne neki prolaznik.

Neki vitez dozva hodočasnika, zapravo, Tristana:

VITEZ Brate, zagрни ogrtač, siđi u vodu i ponesi kraljicu, ako se slabunjav, kako mi se činiš, ne bojiš da ćeš na po puta smalaksati.

Hodočasnik dohvati rukama kraljicu. Ona mu posve tiho reče:

IZOLDA Dragi! Na pijesku se sruši!

Kad je stigao na obalu, posrnu i sruši se čvrsto zagrlivši kraljicu.

IZOLDA Pustite ga na miru, bez dvojbe ga je iscrplo dugo hodočašćenje.

I otkine jednu kopču od čista zlata i dobaci je hodočasniku.

Pred Arturovim šatorom bila je prostrta haljina.

Izolda na sebi zadržava samo košulju bez rukava, i golih ruku i nogu pođe pred obadva kralja.

Kraj svetih moći gorjela je žeravica.

IZOLDA Kralju od Logresa i vi, kralju od Kornovalije, i svi vi, što ste mi jamci, kunem se tjelesima ovih svetaca i svim svetim tijelima što su na ovom svijetu, da me nikada nijedan čovjek rođen od žene nije držao u svojim rukama osim kralja Marka, moga gospodra, i bijednog hodočasnika, koji je netom posrnuo pred vašim očima. Kralju Marko da li je dovoljna ova zakletva?

MARKO Jest, kraljice; i neka Bog objavi svoj istiniti sud!

IZOLDA Amen!

Blijeda i posrćući pošla je do žeravice. Željezo je bilo usijano. Zagrabila je golim rukama u žeravicu,... Zatim ju je vratila unatrag i ispružila, otvorenih dlanova. Svi su se uvjerali da joj je put netaknuta. Izolda potom legne na pod. Scena se pretvori u scenu spavanja, noć je...

28. PRIZOR, TRISTANOV ZVONAK GLAS

...Noć je. Izolda leži u naručju kralja Marka, koji je duboko spavao a Izolda ne može usnuti. Najednom, kroz otvorene prozore, oglasi se glas nekog slavuja.

IZOLDA Odakle taj pjev? Najednom shvati. To je Tristan! Tako je u šumi Morois oponašao ptice pjevice, da bi me obradovao! Odlazi, i ovo mu je posljednji zbogom. Kako je tužan! Kao slavuj, kada se, koncem ljeta, oprašta s velikom tugom. Dragi, nikad više neću čuti tvoj glas!

Pjesma zabruja još toplije.

IZOLDA Ah! Što bi ti? Da dođem? Ne! Utihni, smrt vreba na nas. Ali što nam može smrt? Dozivaš me, želiš me, dolazim!

Izolda se odmota iz zagrljaja kraljeva i istrči van.

Ondje je Tristan. Bez ijedne riječi, on je snažno pritisnu pod grudi. Ruke im se čvrsto oviše oko tjelesa i do zore se nisu otrgnuli iz zagrljaja, kao da su vezani nekim sponama. Usprkos kralju i stražarima, ljubavnici doživljavahu radost i ljubav.

IZOLDA Dragi, bježi sada!

TRISTAN Kako ću moći živjeti?

IZOLDA Da, naši su životi upleteni i utkani jedan u drugi. A kako ću ja moći živjeti? Tijelo mi ostaje ovdje, a srce mi odnosiš ti.

TRISTAN Draga moja, odlazim ne znam u koju zemlju. Ali ako ikada opet ugledaš prsten sa zelenim jaspisom, hoćeš li učiniti, što ću te njim zamoliti?

IZOLDA Da, ti dobro znaš: ako ponovo ugledam prsten sa zelenim jaspisom, ni kula, ni tvrđa, ni kraljevska zabrana neće me spriječiti, da izvršim volju svoga ljubljenoga, bilo to ludo ili mudro djelo!

Ponovno se zagrlje.

29. PRIZOR, IZOLDA BIJELIH RUKU

KEZA Ljubavnici nisu mogli ni živjeti, ni umrijeti jedno bez drugoga. Kada su bili rastavljeni, to nije bio ni život ni smrt, nego život i umiranje u isti čas.

MARIJA Preko mora, otoka i zemalja nastojaše Tristan pobjeći od svoje boli. Ali sudbo kleta!

JELENA Iz Kornovalije mu dvije godine nije stigao nikakav prijatelj, nikakav glasnik. Tada je pomislio, da ga je Izolda prestala voljeti i da ga je zaboravila.

TRISTAN(*za sebe*) Umoran sam i satrt. Čemu mi ta junaštva? Gospodarica mi je daleko, nikad je više neću ugledati. Zašto me kroz dvije godine nije dala tražiti po svijetu? Ni jedan jedini glasnik nije od nje stigao. Kralj ju u Tintagelu časti i poslužuje; živi u radosti. A ja, zar ja neću nikada zaboraviti onu, koja mene zaboravlja? Zar nikada neću pronaći nekoga, tko će izliječiti moju bol?

IZOLDA(*za sebe*) Da li se pristoji, da se ja tješim dok je Tristan nesretan? Nije lijepo, da to bude tako. Tristane, želim trpjeti tako dugo, dok i ti budeš trpio!

KEZA Tristan potom dođe u Bretanju, kojom vlada vojvoda Hoel. Bila je to nekada lijepa zemlja. Ali ju je grof Riol poharao.

MARIJA Riol je bio podanik vojvode od Hoela, ali je vojvoda imao kćerku, najljepšu od svih plemićkih kćeri, Izoldu bijelih ruku, koju je Riol htio uzeti za suprugu.

JELENA Otac se usprotivio pa je grof Riol pokušao da je silom otme. Zbog te svađe umrlo je mnogo ljudi.

KEZA U dvoboju sa Riolom, Tristan ga pobijedi te Riol obeća da će se zakleti na vjernost i da će izgraditi popaljene gradiće i sela. Hoelov sin, Keherdin, postade Tristanov prijatelj.

JELENA Nema boljeg viteza od Tristana, kaže Keherdin, a vašoj zemlji je potreban baron takve hrabrosti.

Potom kaže Hoel: Prijatelju, zaista ne bih znao, kako da vam zahvalim, jer ste mi sačuvali ovu zemlju. Želim vam se odužiti. Moja kćerka, Izolda bijelih ruku, rođena je od vojvoda, kraljeva i kraljica. Uzmite je, dajem vam je.

TRISTAN Uzimam je.

MARIJA Ah, gospodo, zašto je izustio ovo obećanje?

KEZA Ta zbog ovog je obećanja umro! Dan je označen, rok određen. Tristan pred svima uze za suprugu Izoldu bijelih ruku. Svadba mu je bila svečana i bogata.

JELENA Ali kad je pala noć, Tristanu pade na pod njegov prsten sa zelenim jaspisom.

MARIJA Tada se probudi njegova stara ljubav, i Tristan spozna svoju krivicu.

Scena se pretvori u bračnu ložnicu Tristana i Izolde bjelih ruku. Izolda leži, a Tristan ne želi leći pokraj nje.

TRISTAN (*za sebe*) Kojom li sam ludom mišlju u svom srcu optužio svoju dragu zbog izdaje? Ne, ona pati zbog mene svaku bol, i jedino sam je ja izdao.

MARIJA Ali mu se smilila i njegova jednostavnja, lijepa supruga Izolda.

JELENA U zao su ga čas ljubile i jedna i druga Izolda. Jednoj se je i drugoj iznevjerio. *Izolda bijelih ruku obrati se Tristanu.*

IZOLDA BIJELIH RUKU Dragi gospodar, zar sam vas bilo čime uvrijedila? Zašto mi ne date barem jedan poljubac? Recite mi, da znam svoju krivicu, a ja ću vam dati pravu zadovoljštinu, ako uzmognem.

TRISTAN (*Izoldi bijelih ruku*)Draga moja, nemojte se ljutiti, ali sam se zavjetovao. Ima tome davno, u nekoj sam se drugoj zemlji borio s nekim zmajem i skoro sam poginuo, kadli se spomenuh Majke Božje i obećah joj, ako se oslobodim njezinom

blagonaklonošću od nemani i ako ikada budem uzeo ženu, da ću se čitavu jednu godinu uzdržati, da je ne zagrlim i poljubim.

IZOLDA BIJELIH RUKU Ja ću to lako podnijeti.

30. PRIZOR, TRISTANOVO PRIZNANJE

JELENA Keherdin, brat Izolde bijelih ruku, ganut Tristanovom pričom, otvori svoje srce i kaže: vi ste podnijeli takve boli! Donio sam odluku u svom srcu. Zaista, ako ste mi izložili istinu, život, koji provodite u ovoj zemlji, ludost je i gluparija, i od toga života ne može nastati nikakvo dobro, ni za vas ni za moju sestru Izoldu bijelih ruku. Poslušajte, dakle, moj savjet. Odjedrite u Tintagel: opet ćete biti s kraljicom i uvjerit ćete se, tuguje li i dalje za vama i je li vam vjerna. Ako vas je smetnula s uma, možda ćete više zavoljeti moju sestru, jednostavnu i lijepu Izoldu.

31. PRIZOR, IZOLDA MODRIH OČIJU

U svojoj odaji, Izolda modrih očiju sjedi i učini joj se da čuje pjesmu ćuka.

IZOLDA Koje li tužne pjesme, tužne kao pjev ćuka! Zar se ne pripovijeda, da ćuk pjeva, kad hoće da navijesti smrt? Ova pjesma sigurno navješćuje moju smrt: ta, ja umirem od ljubavi.

Oženio se u nekoj drugoj zemlji. Uzeo je za suprugu, uz veliko slavlje, Izoldu bijelih ruku, kćerku vojvode od Bretanje.

32. PRIZOR, LUDA

Tristan se preodjenuo u dvorsku ludu. Dolazi u tintagelski dvorac.

SVI Evo lude! Naprijed! Naprijed! Za njim!

MARKO Evo dobrog druga Dovedite ga bliže! Prijatelju, dobro došli!

TRISTAN Neka vas Bog štiti, dragi gospodaru!

MARKO Prijatelju, pošto ste došli ovamo?

TRISTAN Po Izoldu koju sam toliko volio.

MARKO Ako ti dam Izoldu, što ćeš s njome? Kamo ćeš je povesti?

TRISTAN Tamo gore između neba i oblaka, u svoju kućicu od stakla.

MARKO Evo pametnog luđaka, spretna u govoru. Odakle ti nada, da će moja surpuga držati do ružnog luđaka kao što si ti?

TRISTAN Gospodaru, ta imam pravo. Zbog nje sam izvršio mnoga djela i zbog nje sam postao luda.

MARKO A tko si ti?

TRISTAN Tristan, onaj koji je toliko ljubio kraljicu i koji će je ljubiti do zadnjega daha.

Kada je čula to ime, Izolda uzdahnu, reče ljutito:

IZOLDA Odlazi! Tko te doveo ovamo? Odlazi, zli luđače!

TRISTAN Kraljice Izoldo, ne spominjete li se zmaja, što sam ga ubio u vašoj zemlji? I čekao sam smrt, kad ste mi vi pritekli u pomoć.

IZOLDA Uvreda nanosiš vitezovima, jer si ti tek luda od rođenja.

TRISTAN Ne sjećate li se priče o zlatnoj vlasi, koja vas je ublažila?

IZOLDA Ušutite, zli pripovjedaču. Čemu ste došli ovamo iznositi svoje sne? Sinoć ste se bez sumnje opili i pijano vas je stanje obdario ovim sanjama.

TRISTAN Istina je, pijan sam, ali od takva pića, da se od te pjanosti neću nikada otriježniti. Kraljice Izoldo, ne sjećate li se onoga tako divnog dana na širokom moru? Vi ste ožednjeli, ne sjećate li se, kraljevno? Oboje smo pili iz istog vrča. Otada sam stalno bio pijan, i to klete pjanosti.

IZOLDA (*kralju Marku*) Gospodaru, osjećam se umorno i bolno. Dopustite, da odem, da se odmorim u svojoj odaji. Više ne mogu slušati te gluposti.

Izolda odlazi.

Tristan kreće za njom. Svi se počnu smijati.

Tristan pokaže Izoldi prsten sa zelenim jaspisom. Izolda ugleda prsten. Širom rastvori ruke:

IZOLDA (*Tristanu*) Evo me! Primi me, Tristane!

Tristan je zagrlj i poljubi.

JELENA Da se mogu zabavljati s luđakom, sluge ga smjeste pod stubištem dvorane. Strpljivo je podnosio njihove šale i udarce, jer je katkada, u pravom liku i ljepoti, izlazio iz svoga svinjca u kraljičinu odaju. Ali iza nekoliko dana dvije sobarice posumnjaše u varku. Opomenuše Andreta, koji postavi pred ženskim odajam tri dobro naoružana doušnika.

TRISTAN Draga, već mi valja bježati, jer ću naskoro biti otkriven. Valja mi bježati, i sigurno se nikada više neću moći vratiti, brzo ću umrijeti: umrijet ću od žudnje, daleko od vas.

IZOLDA Dragi, čvrsto stisni ruke i zagrlji me tako snažno, da nam u tom zagrljaju puknu srca i da nam duše izlete! Povedi me u sretnu zemlju, o kojoj si nekoć govorio: u zemlju, iz koje se nitko ne vraća, gdje odlični glazbenici pjevaju pjesmu bez kraja. Povedi me!

TRISTAN Jest, povest ću te u sretnu zemlju smrtnika. Vrijeme je sve bliže; ta, zar nismo već odviše pili svake nevolje i svake radosti? Vrijeme je sve bliže, a kad se potpuno navrši, ako te pozovem, hoćeš li doći, Izoldo?

IZOLDA Dragi, pozovi me; znaj, da ću doći!

Pozdrave se.

33. PRIZOR, OTROVANO KOPLJE

JELENA Tek što se vratio, desi se da je Tristan, da bi pomogao druga Kaherdina, ratovao protiv nekoga plemića Bedalisa. Upade u zasjedu ali i bi ranjen ubodom koplja, a koplje je bilo otrovano. Stigli su bezbrojni liječnici, ali ga nijedan nije uspio izliječiti od otrova. Nisu znali načiniti nikakva melema, kojim bi izvukli otrov.

MARIJA Uzalud gnječe i u stupici taru svoje korijenje, beru travu, priređuju napitke: Tristanu je stalno gore, otrov se širi po tijelu. Osjeti da mu se život gasi, bi mu jasno, da mora umrijeti. Tada poželi da još jednom vidi Izoldu modrih očiju. Ali kako do nje?

JELENA Dragi i mili prijatelju,

MARIJA reče Tristan,

JELENA život mi se gasi, pa bih želio još jednom vidjeti Izoldu modrih očiju. Ali kako, kakvom varkom da joj dojavim svoju žudnju?

JELENA Dragi druže, ne tugujte više, izvršit ću svaku vašu želju. Zaista, prijatelju, iz ljubavi prema vama izložio bih se smrtnoj pogibelji. Recite, što želite poručiti kraljici, pa krećem,

MARIJA odgovori Keherdin.

Vidimo kako dolazi Izolda bijelih ruku i prisluškuje ih.

TRISTAN Hvala vam, prijatelju! Čujte, dakle, moju molbu. Uzmite ovaj prsten: to je znak između nje i mene. Recite joj, da ću umrijeti, ako ne dođe. Neka se sjeti zakletve, kojom sam joj se zakleo, da ću samo nju ljubiti: obećanje sam održao!

TRISTAN Žurite, družite, i naskoro mi se vratite. Ako budete oklijevali, više me nećete ugledati živa. Sakrijte odlazak od svoje sestre i recite, da idete po liječnika. Uzmite moju dragu lađu. Sa sobom ponesite dva jedra, jedno bijelo, drugo crno. Ako dovodite kraljicu Izoldu, izvjesite na povratku bijelo jedro; a ako je ne dovodite, plovite s crnim jedrom. Prijatelju, nemam više što da vam kažem: neka vas Bog vodi i neka vas vrati živa i zdrava!

Keherdin odlazi.

JELENA Izolda bijelih ruku čula je svaku riječ. A toliko je ljubila Tristana! Nastavila ga je služiti i lijepo s njime postupati, kao što dolikuje pravoj dragoj. Prošlo je nekoliko dana.

Izolda bijelih ruku njeguje Tristana.

34. PRIZOR, JEDRO BIJELE BOJE

IZOLDA BIJELIH RUKU Dragi, dolazi Keherdin. Ugledala sam njegovu lađu na moru: primiće se teškom mukom. Ipak sam je prepoznala. O kad bi on donio sa sobom ono, što će vas izliječiti.

TRISTAN Draga moja, jeste sigurni, da je to njegova leđa?

IZOLDA BIJELIH RUKU Dobro sam ga vidjela. Razapeli su jedro i podigli veoma visoko, jer imaju malo vjetra. Znajte, da je posve crne boje.

TRISTAN (*misleći na Izoldu modrih očiju*): Nema mi više života. Draga Izoldo!

MARIJA Tri je puta izustio Draga Izoldo, a četvrti se put rastao s dušom.

Izolda bijelih ruku plače.

Dolazi Izolda modrih očiju.

IZOLDA MODRIH OČIJU Ustanite i dopustite, da pristupim ja. Imam veće pravo od vas, da ga oplakujem, vjerujte mi. Više sam ga ljubila.

Izolda modrih očiju pruži se uza Tristana, čvrsto ga zagrlila i poljubi ga u usta.

KRALJICA Tako se od nje odvojila duša. Umrla je kraj njega, od tuge za svojim dragim.

KEZA Kad je kralj Marko doznao za smrt ljubavnika, sahraniše ih u dva groba uz jednu crkvicu, s lijeve i s dese strane apside.

MARIJA Ali je kroz noć iz Tristanova groba izbila kupina, mlada i sva u lišću, digla se preko crkvice i spustila u Izoldin grob.

JELENA Tamošnji je puk posjekao kupinu, sutradan je ponovno niknula, isto tako mlada, i opet sišla do groba Izolde modrih očiju.

KRALJICA Konačno dojaviše čudo kralju Marku: kralj zabrani, da kupinu i dalje sijeku.

KRAJ.

4. AUTORSKI TIM:

JURE RADNIĆ - režija

Rođen je 1989. godine u Splitu. Diplomirao je glumu na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu 2013. godine. Od 2015. stalni je član glumačkog ansambla kazališta Trešnja. Asistent je na Katedri scenskog pokreta Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu. Suradivao je s brojnim kazališnim i filmskim redateljima te koreografima.

VALENTINA GALIJATOVIĆ - dramaturgija i dramaturgija

Rođena je 1993. godine u Rijeci. Apsolventica je dramaturgije pri Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, smjer Dramsko i filmsko pismo. Suraduje na brojnim predstavama, a njezina drama Kod Peregrinovih nagrađena je drugom nagradom za dramsko djelo Marin Držić. Dobitnica je potpore Ministarstva kulture za poticanje književnoga stvaralaštva u 2016. godini za zbirku kratkih priča.

TONI CARIĆ- RICO - kostimografija

Rođen je 1981. godine u Splitu. Diplomirao je modni dizajn na Tekstilno-tehnološkom fakultetu u Zagrebu gdje upravo završava diplomski studij kostimografije. Modom se bavi više od 15 godina, a u posljednje vrijeme intenzivno se bavi kazališnom kostimografijom. Autor je više od 30 modnih kolekcija, a poznat je i po konceptualnim modnim revijama.

TVRTKO HOPEK – autor glazbe

Glazbenik i kantautor, rođen je 1979. godine u Bjelovaru. Glazbom se profesionalno bavi više od 15 godina, a uz brojne nastupe i suradnje s najboljim hrvatskim glazbencima broji preko 60 autorskih glazbenih djela te je stalni član hrvatskog društva skladatelja i Glazbene unije. Potpisuje autorsku glazbu kazališnih predstava, originalnu glazbu za dva dugometražna filma i radio.

ANJA ĐURINOVIĆ - koreografija

Rođena je 1990. godine u Zagrebu. Završila je Školu suvremenog plesa Ane Maletić, te Akademiju dramske umjetnosti u Zagrebu 2014. godine. Članica je ansambla kazališta Gavelle od 2015. godine. Radila je na nekoliko plesnih produkcija te potpisuje koreografiju za predstavu Višnjik u režiji Vite Taufera u zagrebačkom HNK-u.

PAOLO TIŠLJARIĆ – oblikovanje svijetla

Rođen je 1991. godine u Zagrebu. Studij kazališne režije i radiofonije završio je na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Asistirao je brojnim domaćim i stranim redateljima te je i sam režirao veliki broj predstava. Jedan je od osnivača umjetničke organizacije THEARTE.

5. GLUMAČKA POSTAVA

Glumci u predstavi članovi su studentske grupe Dramskog studija mladih Hvar.

ULOGE:

Izolda: Rozarija Lasić

Tristan: Marino Miličić

Brangijena: Martina Carić, Katarina Karević, Jelena Mičić

Kraljica: Nađa Salom

Kralj Marko: Elio Salom

Mornari i vojnici: Manuel Rajić, Kristijan Tandara

6. O DRAMSKOM STUDIJU MLADIH HVAR

Dramski studio mladih Hvar, osnovan 1994. godine, dobiva 1997.g. status profesionalno vođenog kazališta za djecu i mladež postavši članom Hrvatskog centra ASSITEJ. Studio djeluje sa svoje tri radionice koje obuhvaćaju osnovnoškolski i srednjoškolski uzrast te studentsku grupu. Hvarski dio studija vodi teatrologinja i dramaturginja Dolores Kolumbić, član HDDU-a, a zagrebačke studente vodi Jure Radnić, donedavni član studija, a sada glumac i asistent na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. Na taj se način ostvaruje želja svih nas koji se u Hvaru bavimo kazalištem i mladima, jer se stvaraju uvjeti za život najstarijem komunalnom kazalištu u Europi, hvarskom Teatru, koji s ovim gradom živi od 1612.godine.

Svojom čakavskom scenom studio njeguje zavičajni govor, okrenut je istraživanju otočke baštine potvrđujući koliko je baština uzbudljiva i bliska suvremenicima, posebice mladima, kad joj se ne pristupa da bi se konzervirala nego da bi se upoznala i tada krenulo u vlastito stvaralaštvo.

Za svoje predstave Studio dobiva nekoliko prvih nagrada na Assitejevim festivalima: Romeo i Julija, W.Shakespearea; Cvit u žepiću, tekst Tina Kolumbića na hvarskoj

čakavštini; Materine lipe riči, Tin Kolumbić; Ljuba Ivanova, Narodne pjesme hrvatskog priobalja; Hvarkinje, Djevojke iz narodnih pjesama otoka Hvara. Dramski studio mladih Hvar dobitnik je i priznanja za očuvanje kulturne baštine, nagrada za glavnu i epizodnu ulogu, te nagrade voditeljici studija, Dolores Kolumbić, za pedagoški rad i umjetnička dostignuća mladih glumaca.

7. KOSTIMOGRAFIJA

Kostimi su nastajali paralelno uz glumački proces. Osluškujući potrebe glumaca unutar scenskog pokreta, promišljenim izborom materijala koje sam koristio, na prvo mjesto sam stavio udobnost. Kako se predstava odvija na otvorenom, na Ljetnoj maloju sceni u Hvaru potrebno je bilo kostime lišiti "težine". Intervenirajući bojom, prošivanjem i teksturiranjem "laganih" materijala, dobio sam na vizualnoj autentičnosti samog kostima.

Navažniji je publici taktilni osjećaj onoga što se vidi iz daleka.

U ovoj interpretaciji srednjovjekovna ljubavna tragedija prema motivima romana Josepha Bédiera, u dramaturškoj obradi Valentine Galijatović i režiji Jure Radnića, pretvara se u jednu suvremenu cjelinu, ne gubeći na autentičnosti.

Kombinirajući srednjovjekovne elemente u oblačenju s "mediteranskom svježinom", cilj mi je bio napraviti kostim koji će se saživiti s ovom interpretacijom dramskog teksta, glumcima, te ambijentom nekadašnjeg klaustara crkve Sv. Marka u Hvaru.

7.1 Analiza likova

Izolda – zlatokosa kraljevna modrih očiju, nećakinja cijenjenog Morholta koji umire za svog gospodara. Svom voljenom Tristanu spasila je život dva puta, a onda izgubila svoj zajedno s njim. Njenoj ljepoti su se svi divili. Postupala je impulzivno, ali i smisleno, pa je tako obmanjivala muža Marka, kojemu je svakoga dana micala sumnje sa svojih loših postupaka i misli.

Tristan – kraljev nećak, plemenit i ponosit, širok u ramenima, vitak u struku, kršan, vjeran i hrabar. Razapet između odanosti svom kralju i odanosti svojoj izabranici, vječno je na kušnjama i borbama protiv samog sebe i svojih protivnika. Život su mu obilježile Izolde koje su mu osigurale patnju: jedna dobru patnju, a druga lošu. Više se

puta pretvarao da je netko drugi, bilo to gubavac, svećenik ili luda, kako bi mu bilo dopušteno neometano i javno iskazivanje ljubavi Izoldi modrih očiju.

Kao tipičan srednjovjekovni vitez obavio je dobar zadatak žrtvujući svoj život i živote drugih ljudi za svoju dragu.

Kralj Marko – vladao je Kornovalijom, volio je nećaka Tristana, ali ga je izjedala sumnja. Podijeljen je između ljubavi prema nećaku i ljubavi prema svojoj ženi Izoldi. Iako u većini slučajeva nije vjerovao što drugi nagađaju i pokušavaju ga uvjeriti, nekada je volio provjeriti vjernost svojih najbližih, no naslijedao je na njihove prevare. Ljubomoran koliko i dobar, Tristana je poslao daleko od sebe i svoje žene ne želeći riskirati.

Brangijena – dvorjakinja kraljevine Izolde modrih očiju. Prati Tristana i Izoldu na njihovom putu. Ona je ujedno i pripovjedač te dobiva snažan glumački karakter podijelivši se na tri glumice koje uz izravne scene narativno vode publiku kroz priču i svojom energijom tvore ženski kor.

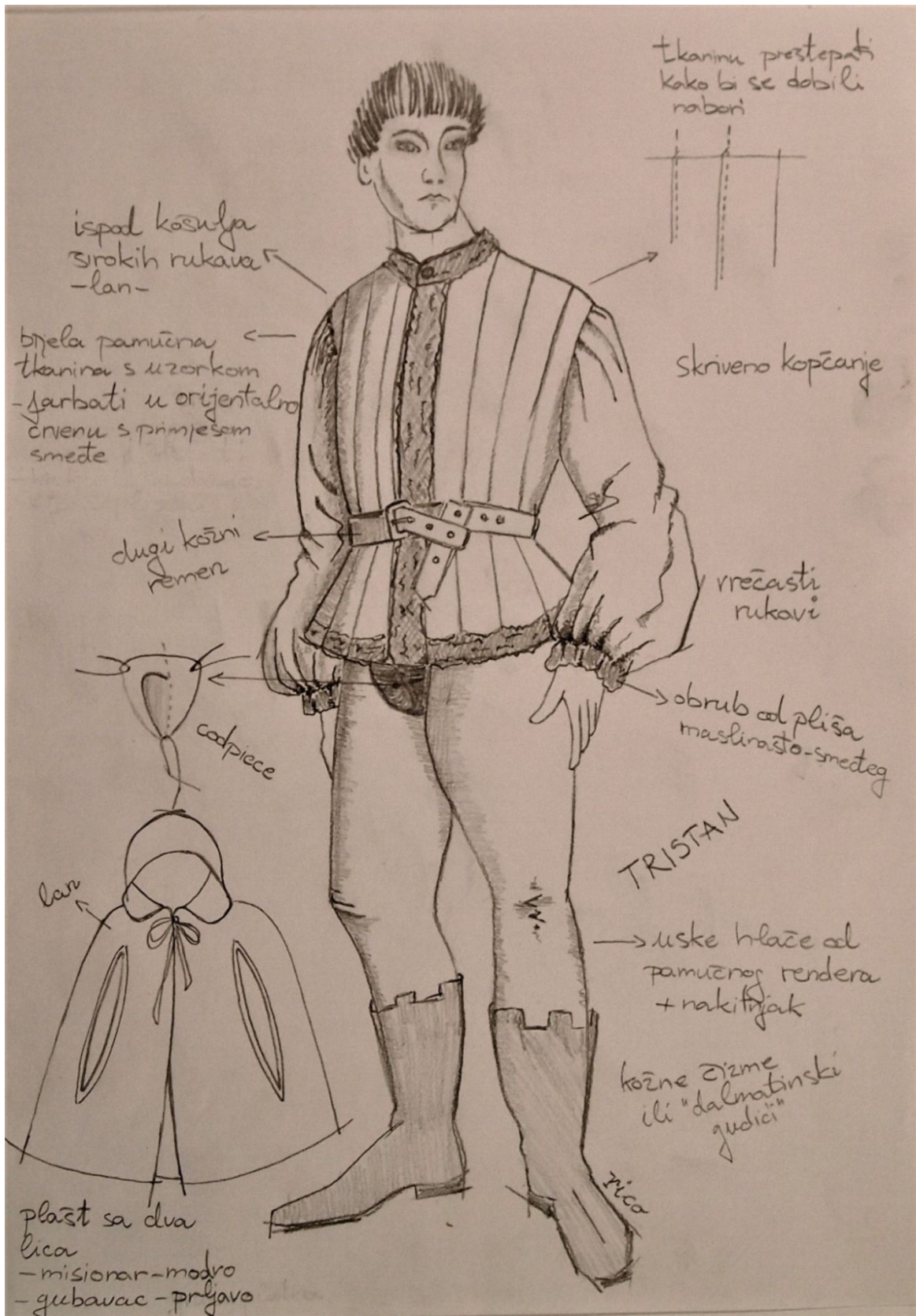
Vjerno je služila svoju kraljevinu, a pratio je osjećaj krivnje zbog toga što nije pazila na vino koje su njenom nepažnjom ispili Tristan i Izolda i tako osudili sebe na smrt.

Brangijena je jedini svjedok koji može vjerodostojno dočarati njihovu ljubav.

Mornari i vojnici – sporedni likovi, smjeli ljudi koje je Tristan poveo sa sobom u potragu za zlatokosom ljepoticom.

Izolda bijelih ruku – kćerka vojvode od Hoela, jednostavna i lijepa. Tristan se njome ženi za vrijeme progonstva u Bretanji.

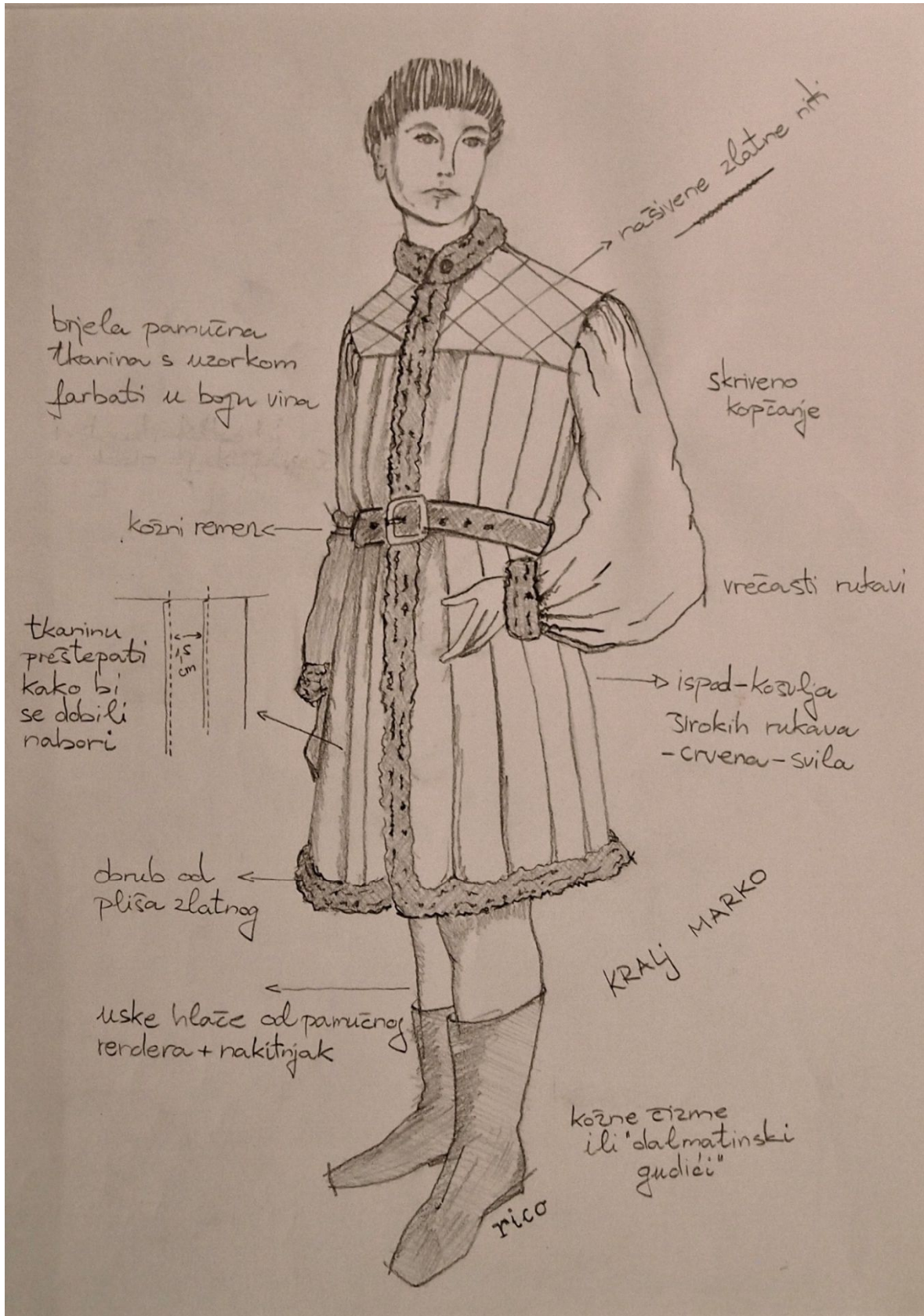
7.2 Skice kostima

Tristan, skica kostima

Izolda, skica kostima

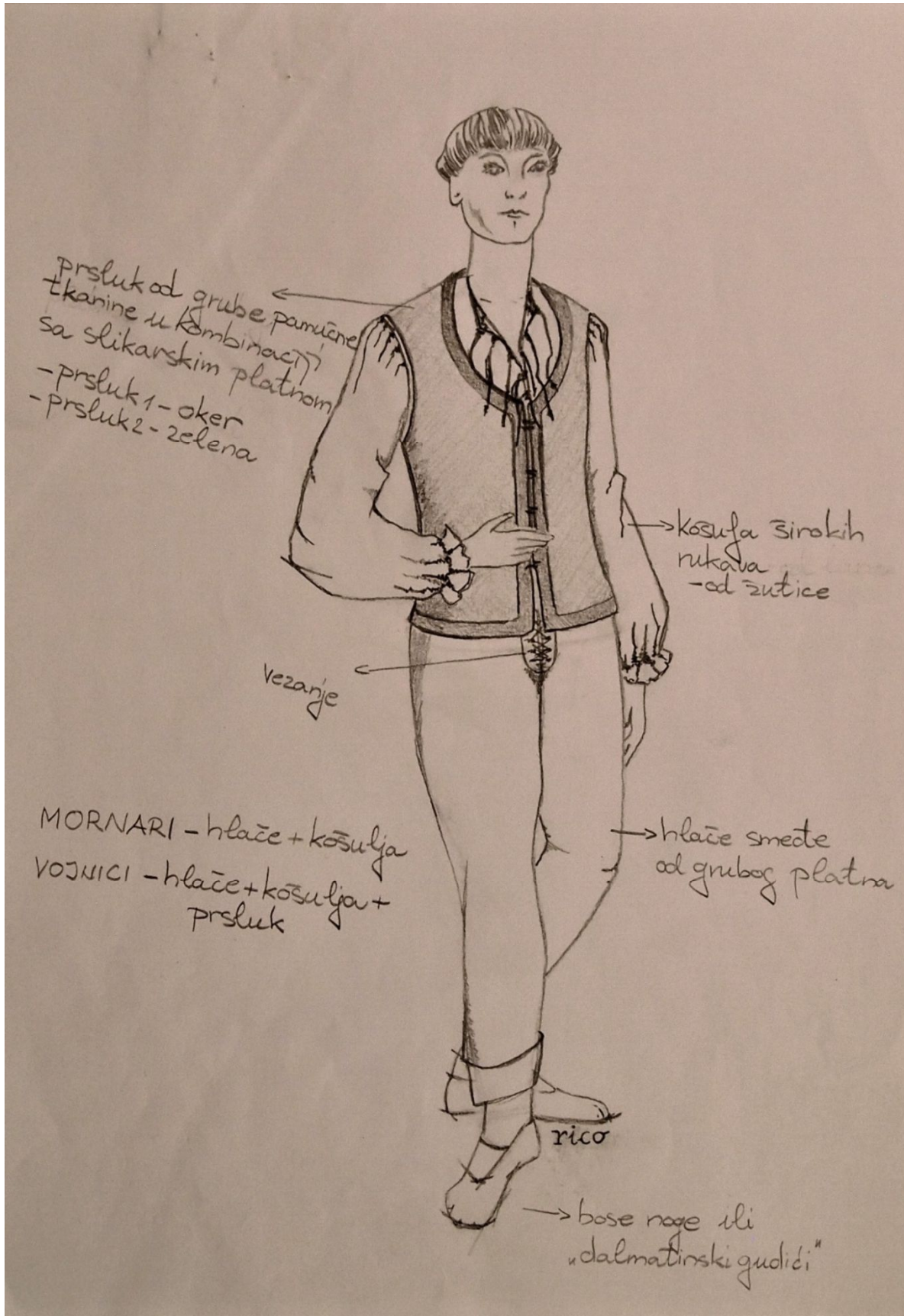
Kralj Marko, skica kostima

Kraljica, skica kostima

Brangijena, skica kostima

Mornari i vojnici, skica kostima

7.3 Prezentacija kostima kroz fotografiju

Tristan

Tristan

Tristan, detalj kostima(nakitnjak)

Tristan kao gubavac, detalj kostima

Tristan kao gubavac

Tristan kao misionar

Tristan kao misionar, detalj kostima

Izolda modrih očiju

Izolda modrih očiju

Izolda modrih očiju, detalj kostima

Izolda modrih očiju, detalj kostima

Kralj Marko

Kralj Marko

Kraljica

Kraljica

Kraljica, detalj(srednjovjekovna frizura)

Brangijena 1

Brangijena 2

Brangijena 3

Tri glumice u ulozi Brangijene

Brangijena, detalj prsluka

Izolda bijelih ruku

Mornari

Vojnici

Neman(oglavlje stranjskih mačkara)

Ulomak iz predstave (4.PRIZOR)

Ulomak iz predstave (11.PRIZOR)

Ulomak iz predstave (12.PRIZOR)

Ulomak iz predstave(6.PRIZOR)

8. O AUTORU DJELA

Joseph Bedier bio je francuski pisac, učenjak i povjesničar srednjovjekovnih vremena. Rođen je 1864.godine u Parizu. Otac mu je bio odvjetnik, a odrastao je na Reunionu. Nakon školovanja postao je profesor francuske srednjovjekovne književnosti Sveučilišta u Fribourgu u Švicarskoj, a kasnije na koledžu u Parizu.

Kao zaljubljenik u srednjovjekovnu književnost ponovno je probudio zanimanje za neke značajne, ali stare francuske priče, poput "Romana o Tristanu i Izoldi", čiju je priču prepravio i objavio 1900.godine. i "Pjesmu o Rolandu", objavljenu 1921.godine. Na temelju dviju Bedierovih studija nastale su moderne teorije kratke metričke priče i pjesme junačkih djela.

Bedier je bio urednik jedne od najvažnijih modernih povijesnih knjiga francuske književnosti, pod nazivom "Francuska književnost".

Zbog svog značajnog rada, 1929.godine izabran je kao strani počasni član Američke akademije znanosti i umjetnosti. Bio je i član Francuske akademije od 1920.godine, pa do svoje smrti.

Bedier je umro u Le Grand-Serre u Francuskoj, 1938. godine.

Slika 8: Joseph Bedier

Slika9: Roman Tristan i Izolda

9. ZAKLJUČAK

Predstava Tristan i Izolda Dramskog studija mladih Hvar nastala je dvostrukim glumačkim procesom. Prva faza pripreme predstave temeljena je na fizičkim vježbama kroz plesne tehnike i elemente improvizacije unutar scenskog pokreta što je rezultiralo formiranjem zajedničkog tjelesnog koda i načina kretanja ansambla na sceni. Spajanje tjelesnog s pisanim dramskim predloškom dovelo je do niza motiva i apstraktnih odnosa koji su postali baza za situaciju koja se u nastavku rada transformirala u čvrste i jasne scene, međusobnim vezivanjem pretvorene u bitku, jasnu i suvremenu cjelinu. Lišenost svih gesta i tradicionalnog dramskog pristupa nije umanjila jačinu dramskog momenta i nabijenost emocijama. Ljubav, koja je glavne junake ove priče dovela do tragičnog svršetka, vidljiva je na licima svakog pojedinog izvođača ove predstave. Autentičnosti predstave svakako je pridonio ambijent, te glazbena i vizualna podloga rađena paralelno uz glumački proces.

Kostimu je glavna funkcija da pomaže čitanju gestusa. Kostim je jedan od članaka odnosa koji u svakom trenutku mora davati smisao djelu u njegovoj izvanjskosti.

Teatar je svečanost ljudskog tijela i kostim i pozadina moraju poštivati to tijelo, izražavajući svaku ljudsku osobinu.

Kostim mora pronaći onu vrstu rijetke ravnoteže koja mu omogućuje da pomogne čitanju kazališnog čina ne opterećujući ga nikakvom parazitskom vrijednosti. Zadatak kostima nije da zavede oko nego da ga uvjeri. On mora biti istodobno materijalan i transparentan: mora ga se vidjeti, ali ne gledati.

Grad Hvar koji ima najstarije komunalno kazalište u Europi ove godine slavi svoj 405. rođendan. Nakon dugogodišnje restauracije zasjat će u punom sjaju na ljeto 2018. godine. Iz ljubavi prema hvarskoj kazališnoj tradiciji s nestrpljenjem čekamo postavljanje naše nove predstave na kazališne daske Forskega teatra.

Slobodna Dalmacija
SUBOTA, 22.7.2017.

kultura 27

Ljubav bez obzira na konvencije

TRISTAN I IZOLDA

Ekipa mladih koja radi predstavu našla se u Zagrebu, redom su akademski građani, a iz ljubavi prema hvarskoj kazališnoj tradiciji polako je radila ovu predstavu još od siječnja

Ako se neki dalmatinski grad ima pravo nazvati teatarskim, onda je to Hvar koji ima najstarije komunalno kazalište u Europi a slavi točno 405. rođendan.

PIŠE DAMIR ŠARAC
Snimio Eduard Visković

Zato ga treba pomladivati. I pomlađuje se. Život na sceni nastaviti će ovog vikenda Dramski studio mladih koji djeluje od 1994. godine, a postavljaju predstavu "Tristan i Izolda", srednjovjekovnu ljubavnu tragediju prema motivima romana Josepha Bédiera u dramaturškoj obradi Valentine Galijatović, dok režiju potpisuje Jure Radnić (27), akademski glumac i asistent na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu.

Univerzalna priča

"Tristan i Izolda" legenda je o naizgled neostvarivoj ljubavi koja nadilazi sve prepreke, te kako to u tetaru biva, čak i smrt. Strastveni i lukavi, Tristan i Izolda ne obaziru se na društvene konvencije, i prema mišljenju mladih hvarskih kazalištaraca takvi su idealan izbor za scensko uprizorenje

na Ljetnoj sceni Propuh u Hvaru, nekadašnjem klaustru crkve sv. Marka.

- Ova je predstava ujedno i svojevrsni poklon teatrologinji i dramaturginji Dolores Kolumbić, voditeljici i osnivačici Dramskog studija mladih, koja s velikim entuzijazmom godinama okuplja i odgaja mlade ljude uvodeći ih u kazališnu umjetnost, na koncu tako sam se i ja "zarazio" tim zanatom. Poruka "Tristana i Izolde" je univerzalna i razumljiva čak i u našem vremenu koje više nema vremena za takve, svestremenske fatalne ljubavi.

Spajanje tjelesnog i pisanog

Ekipa mladih koja je radila predstavu našla se u Zagrebu, redom su akademski građani, a iz ljubavi prema hvarskoj kazališnoj tradiciji polako smo radili ovu predstavu još od siječnja. Držim da ćemo imati kroz ovu priču puno toga došapnuti i današnjim generacijama. Prva

Kroz ovu priču puno toga ćemo došapnuti i današnjim generacijama - drži Jure Radnić, mladi redatelj predstave

faza pripreme predstave temeljena je na fizičkim vježbama kroz plesne tehnike i elemente improvizacije. Spajanje tjelesnog s pisanim dramskim predloškom dovelo je do niza motiva i apstraktnih odnosa koji su postali baza za situaciju koja se u nastavku rada transformirala u čvrste i jasne scene, međusobnim vezivanjem pretvorene u britku, jasnu i suvremenu cjelinu – objašnjava Jure, kojem je ovo prva režija u karijeri, pa je stoga posebno uzbuđen oko projekta mladih hvarskih glumaca. Ulogu Tristana odigrat će

Marino Miličić, dok Rozarija Lasić igra Izoldu. Kao Brangijene se pojavljuju Martina Carić, Katarina Karević i Jelena Mičić. Irsku kraljicu igra Nađa Salom, kralja Marka Elio Salom, a mornare i vojnike Manuel Rajić i Kristijan Tandara. Kostimograf je čuveni hvarski kreator Toni Carić Rico, koreografkinja Anja Đurinović, autor glazbe Tvrtko Hopek a Paolo Tišljarić oblikovatelj rasvjete. Premijera "Tristana i Izolde" Jure Radnića i DMS-a je subotu, 22. srpnja u 21.30, te 23., 25. i 26. srpnja na Ljetnoj sceni Propuh u Hvaru. ●

10. LITERATURA

- Grau, F.M.: Povijest odijevanja, Kulturno informativni centar, naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2013.
- Bedier Joseph: Tristan i Izolda/francuski srednjovjekovni roman o ljubavi, preveo Velentin putanec, naklada Marjana knjiga, Split, 1998.
- Bedier Joseph: Tristan i Izolda/dramatizacija i dramaturgija Velentina Galijatović – scenarij predstave
- Barthes Roland : Bolesti kazališnog kostima/prijevod prof. Mirna Cvitan Černelić, TEDI Vol.1. (2011.) page 61-64
- John Peacock: Costume 1066. the present, Thames and Hudson Ltd, London, 2006.
- Programska knjižica predstave

INTERNETSKE STRANICE

- <http://www.medievalwall.com/hrvatski/kulturalna-povijest/srednjovjekovna-odjeca/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_B%C3%A9dier
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Codpiece>
- POPIS SLIKA:
- Slika 1: <http://www.medievalwall.com/hrvatski/kulturalna-povijest/srednjovjekovna-odjeca/>
- Slika 2: <http://www.medievalwall.com/hrvatski/kulturalna-povijest/srednjovjekovna-odjeca/>
- Slika 3: http://www.florilegium.org/files/CLOTHING/cl-12C-Woman-art_files/image001.jpg
- Slika 4: https://www.google.hr/search?q=houppelande+middle+ages&dcr=0&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj8rsTq8IHWAhVFORoKHecIB10Q_AUICigB&biw=1366&bih=659#imgrc=4Gh9AU2EcTeg2M:

- Slika 5:
<https://historyofeuropeanfashion.files.wordpress.com/2011/11/pd100011.jpg>
- Slika 6: <https://www.pinterest.com/pin/228417012322416309/>
- Slika 7:
<https://i.pinimg.com/736x/b1/de/d6/b1ded6d68d317e5dfafeca8473aebf4a--late-middle-ages-historical-clothing.jpg>
- Slika 8: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_B%C3%A9dier
- Slika9:
https://www.senscritique.com/livre/Le_roman_de_Tristan_et_Iseut/365562

PREZENTACIJA KOSTIMA KROZ FOTOGRAFIJU

Fotografije: Miran Brautović i Eduard Visković